

Politechnika Białostocka

Wydział Inżynierii Zarządzania

Zakład Ekonomii Menedżerskiej

dr Krystyna Zimnoch

**AUTOREFERAT PRZEDSTAWIAJĄCY OPIS DOROBKU I OSIĄGNIĘĆ
NAUKOWYCH**

W JĘZYKU POLSKIM

*Załącznik do wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego w dziedzinie nauk
ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia*

Białystok 2019

Spis treści

1. Imię i Nazwisko:.....	3
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej	4
3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych.....	5
4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 z roku zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.).....	6
4.1. Przesłanki podjęcia tematu i identyfikacja luk badawczych w dyscyplinie ekonomia	7
4.2. Cele naukowe, hipotezy i zadania badawcze	10
4.3. Omówienie osiągniętych wyników.....	16
4.4. Wkład monografii w rozwój nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia i jej potencjalne wykorzystanie praktyczne	24
5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych	26
6. Wskaźniki dokonań naukowych – uwagi podsumowujące	36

1. Imię i Nazwisko:

Krystyna Zimnoch

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

- magister ekonomii, stopień uzyskany na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Warszawskiego Filia w Białymstoku w 1986 roku
- doktor nauk ekonomicznych, stopień uzyskany na Wydziale Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego w 1992 roku na podstawie przedstawionej rozprawy doktorskiej pod tytułem

Sektorowe zróżnicowanie wydajności pracy w rolnictwie polskim

napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Jerzego Wilkina

zrecenzowanej przez

prof. dr hab. Jędrzeja Lewandowskiego

prof. dr hab. Franciszka Tomczaka

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Data	Instytucja	Stanowisko
1986-1991	Uniwersytet Warszawski Filia w Białymstoku	Asystent
1992-30.09.1999	Uniwersytet Warszawski Filia w Białymstoku	Adiunkt
1992-1994	Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr Fundusz Współpracy	Asystent ds. szkoleń
1992-1994	Centrum Wspierania Biznesu	Asystent ds. szkoleń
01.10.1999- 27.12.2018	Politechnika Białostocka	Adiunkt
28.12.2018 i 2019	Politechnika Białostocka	Starszy wykładowca

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 z roku zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.)

a) osiągnięcie naukowe zostało opublikowane w monografii pod tytułem

Wartość dodana przedsiębiorstw spółdzielczych w skali lokalnej i regionalnej

b) autor

Krystyna Zimnoch

rok wydania 2018, 368 s., ISBN 978-83-65596-77-2

Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok

recenzenci wydawniczy:

Prof. zw. dr hab. Bolesław Rafał Kuc

Prof. zw. dr hab. Andrzej Piotr Wiatrak

W monografii prezentującej główne osiągnięcie naukowe opisałam i zbadałam przedsiębiorstwa spółdzielcze w kontekście tworzonej przez nie wartości dodanej, którą należy uznać za miarę ich wkładu w akumulację szeroko rozumianych zasobów, a przez to w rozwój lokalny i regionalny. Szczególnie zaakcentowałam bardziej równomierne, w tych przedsiębiorstwach niż w innych jednostkach gospodarczych (formach organizacyjnych), rozdysponowanie pomiędzy interesariuszy tworzonej wartości dodanej, co przyczynia się do równoważenia rozwoju.

c) omówienie celu naukowego pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Omówienie osiągnięcia naukowego przedstawiam w podziale na cztery części obejmujące: uzasadnienie podjęcia tematu wraz opisem zidentyfikowanych luk badawczych w literaturze z zakresu nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia, wskazanie celów pracy oraz zrealizowanych zadań badawczych, opis osiągniętych wyników, a także podsumowanie, w którym zaakcentowałam wkład monografii w rozwój dyscypliny naukowej ekonomia (w szczególności obszaru związanego z funkcjonowaniem przedsiębiorstw spółdzielczych, rozwojem lokalnym i regionalnym), oraz potencjalne wykorzystanie praktyczne uzyskanych wyników badań.

4.1. Przesłanki podjęcia tematu i identyfikacja luk badawczych w dyscyplinie ekonomia

Problematykę wymienioną w tytule monografii podjęłam zainspirowana fenomenem funkcjonowania spółdzielni we współczesnym zglobalizowanym świecie. Przedsiębiorstwa spółdzielcze, czyli utworzone przez spółdzielnię - zrzeszenie członków, jednostki gospodarcze pozwalające na realizację celów ich założycieli, nie są dziś często obiektem badań ekonomicznych. O spółdzielniach, kooperatyzmie i demokracji znacznie częściej piszą filozofowie, socjologowie, psychologowie czy prawnicy. Przedstawiciele nauk ekonomicznych przypominają sobie o spółdzielniach w momencie rozważań o społecznej odpowiedzialności biznesu, rozwoju zrównoważonym czy ekonomii społecznej. Ale i w tym kontekście w XXI wieku bardziej eksponowane są raczej przedsiębiorstwa społeczne, niż spółdzielnie z tradycją i praktyką gospodarczą realizowaną od ponad 170 lat. Znacznie jednak częściej prowadzone dyskusje teoretyczne i badania naukowe skupiają się na zagadnieniach dużych przedsiębiorstw transnarodowych – korporacji, czy też przedsiębiorstw sektora MŚP. Pomijanym natomiast zagadnieniem jest przedsiębiorczość spółdzielcza. Ta forma organizacji działalności gospodarczej oznacza zorganizowanie przedsiębiorstwa poprzez agregację zasobów członków, czyli oznacza wykorzystanie lokalnych zasobów i ich akumulację dzięki dodatnim efektom ekonomicznym.

Korzyści działania spółdzielni odnoszą się zarówno do jednostki, osoby, członka spółdzielni, jaki i dla społeczności, w której działają¹. Spółdzielnie stają się własnością lokalną, tworząc

i utrzymując zyski w obrębie społeczności. Spółdzielnie promują lokalną dumę i integrację, umożliwiają społeczną kontrolę i lokalne inwestycje, stanowią niezbędny składnik różnorodności organizacyjnej wśród lokalnych przedsiębiorstw, są demokratycznie kontrolowane, wprowadzają w życie zasady równości i sprawiedliwości społecznej². Spółdzielnie łączą ludzi, agregują zasoby i kapitał w jednostki gospodarcze, które pokonują historyczne bariery rozwoju³. Lokalność, „przypisanie” przedsiębiorstw spółdzielczych do regionu działa jak swoisty „antyglobalizator”. Procesom globalizacyjnym, destabilizującym często lokalną strukturę społeczno-gospodarczą, spółdzielnie przeciwstawiają niezawodność, stabilność i równowagę. A przedsiębiorstwa spółdzielcze stają się narzędziem rozwoju lokalnego⁴.

W przedsiębiorstwach spółdzielczych od początku praktykowana była społeczna odpowiedzialność i współrealizowane były cele rozwoju zrównoważonego, jeszcze przed upowszechnieniem tych koncepcji. Współczesne spółdzielnie nie eksponują jednak tego aspektu

¹ R. Bickle, A. Wilkins, *Co-operative values, principles and future – A values basis to building a successful co-operative business*, „Journal of Co-operative Studies” 2000, no. 33 (2), s. 179–205.

² L.H. Ketilson, M. Gertler, M. Fulton, R. Dobson, L. Polsom, *The Social and Economic Importance of the Co-operative Sector in Saskatchewan*, Amherst Massachusetts 1998 <http://coopstudies.usak.ca/research/impact.html> [31.05.2018].

³ J. Ziewacz, *Co-operatives as Economic Development Tools*, „American Co-operation annual” 1994, s. 189–193.

⁴ A.P. Wiatrak, *Przedsiębiorstwa zespołowe jako narzędzie rozwoju lokalnego*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2006, t. 1116, s. 664–671.

działalności tak intensywnie, jak wielkie korporacje. Przedstawiciele takich nauk jak filozofia, socjologia czy psychologia, w ruchu spółdzielczym widzą aktualnie realną demokrację i podstawę społeczeństwa obywatelskiego⁵.

Spółdzielczy sposób gospodarowania i przedsiębiorstwa spółdzielcze pozostają poza głównym nurtem zainteresowań przedstawicieli nauki o przedsiębiorstwie, zarządzaniu czy rozwoju regionalnym. Nie wyklada się zasad spółdzielczości na uniwersytetach, a w programach realizowanych zajęć z przedsiębiorczości niekiedy tylko wspomina się o spółdzielczym modelu biznesowym i zarządzaniu w spółdzielniach. Sama zaś przedsiębiorczość spółdzielcza rzadko jest zauważana przez badaczy zajmujących się społecznymi aspektami gospodarowania, a jest przecież ważnym elementem rozwoju zrównoważonego⁶.

W literaturze z dziedziny ekonomii i zarządzania, zarówno polskiej, jak i światowej, dotyczącej spółdzielczości najczęściej opisywane są spółdzielnie rolnicze, spółdzielnie mleczarskie, banki spółdzielcze, spółdzielnie pracy i spółdzielnie socjalne. Przedsiębiorstwa spółdzielcze wymienionych branż charakteryzowane są poprzez wskazanie podstawowej różnicy w stosunku do przedsiębiorstw komercyjnych – zagadnienia zysku jako celu działalności. Charakterystyka ta wskazuje, że w przeciwieństwie do innych podmiotów rynkowych, przedsiębiorstwa spółdzielcze nie dążą wyłącznie do maksymalizacji zysku. Realizują też inne cele, będące celami członków, którzy dla ich osiągnięcia utworzyli przedsiębiorstwo spółdzielcze. Mogą to być takie cele, jak: bezpieczne i stabilne zatrudnienie, niezawodny odbiór wyprodukowanych towarów, pozyskanie niedrogiej i zdrowej żywności, bezpieczna lokata oszczędności i pewność otrzymania kredytu, zaspokojenie potrzeb komunalnych danej społeczności czy jakość życia, dobrostan.

W publikacjach dotyczących spółdzielni istnieje więc zgodność poglądów co do niższej rangi zysku wśród celów działalności. Prowadzone badania pokazują także niższy poziom zysku i niższą efektywność przedsiębiorstw spółdzielczych⁷. Spółdzielnie są mniej atrakcyjne w porównaniu do innych firm, biorąc pod uwagę prognozę przyszłych niższych stóp zwrotu⁸. Jednak badania prowadzone w wielu krajach nie eksponują szczególnie gorszej sytuacji firm spółdzielczych w finansowaniu ich działalności w porównaniu do innych przedsiębiorstw⁹. Wręcz przeciwnie,

⁵ *Kooperatyzm, spółdzielczość, demokracja. Wybór pism*, B. Bleszanowski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2014.

⁶Y. Stryjan, *Cooperators, Entrepreneurs and Local Development*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2014, nr 1, s. 63–74.

⁷ Por. D. Mierzwa, *Przedsiębiorstwo spółdzielcze. Tradycja i współczesność*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, Wrocław 2010; S. Novkovic, V. Sena, *Cooperative firms in global markets: incidence, viability and economic performance*, 2014, http://library.uniteddiversity.coop/Cooperatives/Cooperative_Firms_in_Global_Markets_Incidence_Viability_and_Economic_Performance.pdf [dostęp 15.11.2017].

⁸ *Editors' Foreword. In the Capital Conundrum for Co-operatives*, T.S. Chieh, C.T. Weber (eds.), ICA, Brussel 2016.

⁹ E. Fontanari, C. Borzaga, *Cooperative e società di capitali: due modi diversi di reagire alla crisi* [Cooperatives and capital companies: two different ways to react to the crisis], w: *Economia cooperativa. Rilevanza, evoluzione e nuove frontiere della cooperazione italiana. Terzo Rapporto Euricse* [Cooperative

skutki ostatniego kryzysu finansowego (2008+) dotknęły przede wszystkim przedsiębiorstwa, których akcje były przedmiotem obrotu na rynku papierów wartościowych, jak też mniejsze firmy komercyjne. Spółdzielnie działające w różnych branżach okazały się przedsiębiorstwami bardziej stabilnymi w sytuacji kryzysowej.

Wnioski poszczególnych badań wskazują, że poza bezpośrednim zyskiem ekonomicznym w spółdzielniach istotne są również pośrednie zyski ekonomiczne: użyteczność, którą przynosi członkostwo w spółdzielni, usługi pozyskiwane od spółdzielni, uzyskiwane informacje i nawiązywane relacje. Trzeba jednak zauważyć, że istnieją trudności w pomiarze wskazanych pośrednich zysków z działalności spółdzielni. Jednoznacznie brakuje zidentyfikowania kryterium wskazującego na alokację zasobów w spółdzielni, czyli kryterium wyboru prowadzenia działalności gospodarczej w formie spółdzielni.

Alokacja zasobów należy do najważniejszych decyzji ekonomicznych. Osiągnięcie optimum ekonomicznego oraz właściwego podziału dochodu należały i należą do głównych postulatów ekonomii dobrobytu. Przy czym przez sprawiedliwy podział rozumiano taki podział dochodu, w którym nie ma biednych. Dobrobyt społeczny wzrasta tylko wtedy, gdy sytuacja konsumenta w najgorszym położeniu się poprawia (egalitarystyczna funkcja Rawlsa). Sytuacja konsumentów, którzy są w lepszym położeniu nie ma w tym kontekście znaczenia.¹⁰ Problematyka podziału bogactw, czyli alokowania posiadanych zasobów i czerpania z tego dochodu, obecnie stała się znowu jednym z najżywiej dyskutowanych problemów, za sprawą „eksplozji nierówności w XXI wieku”.¹¹

Decyzje alokacyjne, rozumiane jako wybór najlepszej w danych warunkach alternatywy dla zastosowania posiadanych zasobów, należą do najważniejszych decyzji ekonomicznych w przedsiębiorstwie. Dla przedsiębiorstw komercyjnych, kryterium tego wyboru pozostaje zysk. Natomiast rodzi się pytanie o kryterium alokacji zasobów w przedsiębiorstwach spółdzielczych. Czym kierują się ludzie, łącząc swoje zasoby w spółdzielniach, czy można to ująć i zmierzyć konkretną wielkością ekonomiczną i jaką kategorię ekonomiczną zastosować do oceny wyników działalności przedsiębiorstw spółdzielczych?

Analiza literatury polskiej i zagranicznej na gruncie dyscypliny nauk ekonomicznych – ekonomii – pozwoliła na zidentyfikowanie luki badawczej dotyczącej wskazania kryterium alokacji zasobów w przedsiębiorstwach spółdzielczych. Badacze zajmujący się problematyką spółdzielni podkreślają, że celem działania spółdzielni nie jest zysk lub tylko zysk. Członkom spółdzielni i przedsiębiorstwom jednocześnie chodzi o coś więcej, chodzi o korzyści z bycia członkiem spółdzielni. Niektórzy autorzy wypowiadając się w tej kwestii, podkreślają oczekiwanie spółdzielców w zakresie realizacji potrzeb w postaci wielu usług, których dostarcza im

economy. Importance, evolution and new frontiers of Italian cooperatives], C. Borzaga (eds.), Euricse, Trento (Italy), <http://www.euricse.eu/wp-content/uploads/2015/09/00-ECONOMIA-COOPERATIVA-1.pdf> [31.03.2018].

¹⁰ D. Kiełczewski, *Jakość życia jako kategoria zrównoważonego rozwoju*, [w:] D. Kiełczewski (red.), *Od koncepcji ekorozwoju do ekonomii zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2009, s. 115.

¹¹ T. Piketty, *Kapitał w XXI wieku*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2015

spółdzielnia¹². Inni wskazują na istnienie „renty spółdzielczej”¹³ obejmującej użyteczność, którą realizują osoby zrzeszone w spółdzielni. Silny akcent położony jest zawsze na przedstawienie społecznych celów spółdzielni wynikających z zasad spółdzielczych (kształcenia, szkolenia i informacji, zapobiegania wykluczeniu, współpracy międzyspółdzielczej czy troski o lokalną społeczność). Użyteczność jako subiektywna miara zaspokojenia potrzeby, oceny przydatności, pozostaje niemierzalna. Brakuje natomiast wskazania ogólnego kryterium oceny mierzenia działalności przedsiębiorstw spółdzielczych i kryterium decydującego o alokacji zasobów osób tworzących spółdzielnię w przedsiębiorstwie spółdzielczym właśnie.

4.2. Cele naukowe, hipotezy i zadania badawcze

Celem prowadzonych przeze mnie badań było poszukiwanie odpowiedzi na pytania: *Dzięki czemu spółdzielnie współistnieją i konkurują na rynku z innymi formami przedsiębiorstw, pomimo niższej efektywności, dlaczego ludzie organizują przedsiębiorstwo w formie spółdzielni, dlaczego tak alokują swoje zasoby, jakim kryterium się kierują?* Dokonując przeglądu literatury polskiej i zagranicznej, nie spotkamy odpowiedzi na powyższe pytanie. Jako autorka monografii chciałam uzupełnić tę lukę, proponując badanie, którego celem było wskazanie kryterium alokacji zasobów w przedsiębiorstwa spółdzielcze. Problemem badawczym stała się więc identyfikacja jednoznacznego ogólnego kryterium dla oceny realizacji ekonomicznych i społecznych celów spółdzielni. Na gruncie dotychczasowej wiedzy nie przedstawiono takiego jednoznacznego kryterium. Chodziło zatem o zidentyfikowanie ogólnego kryterium alokacji zasobów i oceny realizacji ekonomicznych i społecznych celów spółdzielni. Następnie zaś o sprawdzenie czy stosowanie tego kryterium pozwala na akumulację zasobów w skali lokalnej i regionalnej oraz przynosi wkład przedsiębiorstw spółdzielczych w rozwój lokalny i rozwój regionu.

W monografii poszukiwałam odpowiedzi na następujące pytania, będące **celami pracy**:

C1) jakie są miary działalności i oceny wyników przedsiębiorstw spółdzielczych?

C2) czy stosowane miary realizacji celów przedsiębiorstwa spółdzielczego uwzględniają gromadzenie zasobów poprzez inwestycje i tym samym pozwalają na akumulację zasobów w regionie i w skali lokalnej?

C3) jaka jest struktura wykorzystania (rozdysponowania) wyników przedsiębiorstw spółdzielczych przez poszczególne grupy interesariuszy w skali lokalnej i regionalnej?

Według mnie kryterium alokowania zasobów stosowanym w przedsiębiorstwach spółdzielczych jest nie zysk, ale wartość dodana brutto. Kierując się tym kryterium, spółdzielnie akumulują (gromadzą) zasoby. Kryterium to wynika z specyfiki celów spółdzielni, realizacja zaś tych celów

¹² M. Lund, *Cooperative Equity and Ownership: An Introduction*, University of Wisconsin Center for Cooperatives, 2013, www.uwcc.wisc.edu/.../Cooperative%20Equity%20and%20Owner... [dostęp 15.10.2017]

¹³ W. Czternasty, *Determinanty rozwoju spółdzielczości w różnych warunkach ekonomiczno-społecznych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013

nadaje akumulowanym zasobom cechy pozwalające na rozwój samych przedsiębiorstw spółdzielczych i jednocześnie sprzyjające zrównoważonemu rozwojowi lokalnemu w miejscu ich funkcjonowania oraz rozwojowi regionu.

Zaproponowałam następujące **hipotezy badawcze**:

H1) miarą i kryterium oceny wyników przedsiębiorstw spółdzielczych pozostają dodatnie efekty ekonomiczne w postaci wartości dodanej brutto (WDB), miary szerszej od zysku o składowe będące przedmiotem zainteresowania członków i pracowników (wynagrodzenia, składki ubezpieczenia społecznego, dywidendy), a więc największej grupy interesariuszy;

H2) stosowanie kryterium wartości dodanej brutto pozwala na akumulację zasobów przedsiębiorstw spółdzielczych – poprzez inwestycje lokalne i w regionie; lokalność inwestycji jako czynnika rozwoju sprzyja jego zrównoważeniu;

H3) struktura rozdysponowania wartości dodanej w przedsiębiorstwach spółdzielczych jest bardziej równomierna (korzystniejsza dla członków i pracowników) niż w innych przedsiębiorstwach w danej działalności w skali lokalnej, w regionie i kraju (przez co spółdzielnie wnoszą wkład w rozwój zrównoważony w regionie w aspekcie zmniejszania dysproporcji dochodowych).

Aby zrealizować przyjęte cele i zweryfikować hipotezy zaplanowałam proces badawczy uwzględniający 10 zadań, do których dobrałam właściwe metody badawcze. Prace badawcze rozpocząłam od opracowania planu studiów literaturowych oraz planu realizacji badań empirycznych zestawionych w formie zadań badawczych w tabeli 1.

Tabela 1. Zadania badawcze, metody realizacji i odniesienie do celu pracy

Lp.	Zadanie badawcze	Metoda badawcza	Cel
1	Studia literaturowe dotyczące genezy przedsiębiorstw spółdzielczych i determinantów ich funkcjonowania w różnych systemach społeczno-gospodarczych	metoda analizy i krytyki piśmiennictwa	C1
2	Prace studialne dotyczące funkcjonowania współczesnych przedsiębiorstw spółdzielczych, w szczególności stosowanych miar oceny działań gospodarczych i społecznych oraz specyfiki zarządzania i własności spółdzielczej	metoda analizy i krytyki piśmiennictwa	C1
3	Prace studialne ukierunkowane na identyfikację wkładu przedsiębiorstw spółdzielczych w rozwój lokalny i regionalny z uwzględnieniem zrównoważenia rozwojowego	metoda analizy i krytyki piśmiennictwa	C2
4	Poszukiwanie kategorii ekonomicznej pozwalającej na całościową ocenę realizacji ekonomicznych i społecznych celów przedsiębiorstw społecznych	Metoda dedukcji	C1

5	Zidentyfikowanie WDB jako kryterium alokacji i akumulacji zasobów w przedsiębiorstwach spółdzielczych	Metoda dedukcji	C1
6	Obliczenie i zaprezentowanie WDB dla przedsiębiorstw spółdzielczych: PSS „Społem”, spółdzielni mleczarskich i banków spółdzielczych w województwie podlaskim, w postaci sprawozdania z wartości dodanej za okres 2007-2016 – badania empiryczne	Metoda dokumentacyjna programy Excel oraz Statistica	C1, C2, C3
7	Charakterystyka i klasyfikacja badanych przedsiębiorstw spółdzielczych z uwzględnieniem analizy wskaźników WDB	Analiza skupień- metoda Warda	C1, C2, C3
8	Zaprezentowanie akumulacji zasobów przedsiębiorstw spółdzielczych województwa podlaskiego i ich roli w rozwoju lokalnym i regionalnym poprzez klasyfikację powiatów województwa podlaskiego według ustalonej zmiennej agregatowej	Metoda porządkowania liniowego Hellwiga	C2, C3
9	Makroekonomiczne odniesienie wskaźników WDB badanych przedsiębiorstw spółdzielczych, w szczególności wydajności pracy, nakładów inwestycyjnych i produktywności, a przede wszystkim struktury wykorzystania WDB pomiędzy interesariuszy – badania empiryczne	Metoda dokumentacyjna Metoda dedukcji	C2, C3
10	Synteza rezultatów realizacji poszczególnych zadań badawczych i sformułowanie teoretycznych podstaw stosowania WDB jako kryterium alokacji zasobów w przedsiębiorstwach spółdzielczych i miary ich wkładu w zrównoważony rozwój lokalny i regionalny	metoda analizy i konstrukcji logicznej metoda syntezy	C1, C2, C3

Źródło: opracowanie własne

Pierwsze trzy zadania badawcze **1, 2 i 3** miały charakter przeglądu, teoretyczny, wykorzystałam tu metodę analizy i krytyki piśmiennictwa, dokonując przeglądu dostępnej literatury przedmiotu z zakresu nauk ekonomicznych. W ramach tych zadań przestudiowałam kolejno - piśmiennictwo historyczne traktujące o genezie ruchu spółdzielczego i rozwoju przedsiębiorstw spółdzielczych jako alternatywy dla kapitalistycznego sposobu produkcji i konsumpcji. Następnie zapoznałam się z publikacjami dotyczącymi spółdzielczego systemu gospodarowania w dobie współczesnej, szczególnie specyfiki przedsiębiorstwa spółdzielczego, spółdzielczej własności i zarządzania spółdzielnią. Zaprezentowane w istniejących opracowaniach wyniki badań i doświadczenia przedsiębiorstw spółdzielczych w wielu krajach na świecie skłoniły mnie jako autorkę monografii do podjęcia kolejnego zadania badawczego – **3** - przestudiowania literatury dotyczącej rozwoju lokalnego i regionalnego pod kątem uwzględnienia przedsiębiorstw spółdzielczych i ich zasobów jako czynnika rozwojowego z zaakcentowaniem zrównoważenia.

Zadanie badawcze 4 zostało postawione jako wynik moich przemyśleń pod wpływem nagromadzonej podczas studiów literaturowych wiedzy i dostrzeżenia luki poznawczej. Wyniki prowadzonych badań porównawczych przedsiębiorstw spółdzielczych i innych organizacyjnych form przedsiębiorstw pokazują niższy zysk i niższą efektywność spółdzielni. Z drugiej strony dane nie pokazują szczególnie gorszej sytuacji w finansowaniu działalności spółdzielni w porównaniu z innymi firmami. Skoro więc niższy zysk, niższa efektywność i dla inwestorów niższa spodziewana stopa zwrotu, to dlaczego działają przedsiębiorstwa spółdzielcze, dlaczego alokowane są tam zasoby? Napotykamy w tej kwestii lukę badawczą dotyczącą wskazania kategorii ekonomicznej w oparciu, o którą dokonuje się ta alokacja, jak też akumulacja zasobów w przedsiębiorstwach spółdzielczych, ich wkład w rozwój lokalny i regionalny, zgodny z ideą zrównoważenia. Stąd zrodziła się chęć zaproponowania takiej kategorii ekonomicznej i pokazania roli analizowanych przedsiębiorstw w rozwoju lokalnym i rozwoju regionu. Co nakreśliłam do zrealizowania w **zadaniu badawczym 5**. Efektem jego realizacji było odkrycie, że taką miarą jest wartość dodana.

W literaturze i badaniach spotykamy pojęcie wartości dodanej ujmowane w wymiarze społecznym i ekonomicznym. Dla społecznej wartości dodanej, rozumianej jako dodatkowy pozytywny rezultat dla ludzi, środowiska, dla wspólnoty lub dla lokalnej gospodarki, wytworzony przez organizację w trakcie tworzenia produktów lub dostarczania usług, stworzono wiele miar i wskaźników uwzględniających potrzeby konkretnego badania w konkretnym miejscu. Ekonomiczny wymiar wartości dodanej jest jednorodny i łatwy do ustalenia. W toku działalności produkcyjnej (i usługowej) przedsiębiorstw spółdzielczych, tak jak innych przedsiębiorstw, następuje przyrost wartości ponad wartość zastosowanych nakładów poszczególnych czynników produkcji. Ten przyrost wartości to wartość dodana i można ją pomierzyć, odejmując od wartości produkcji na poszczególnych stadiach procesu wytwarzania, w poszczególnych przedsiębiorstwach – wartość zużycia pośredniego, będącego efektem wytwórczym w poprzednich cyklach procesach produkcyjnych lub w innych przedsiębiorstwach. Szczególne znaczenie wartości dodanej polega na tym, że stanowi ona wartość nowo wytworzoną uzyskaną dzięki nakładom wszystkich zaangażowanych czynników produkcji. Jest więc dodatnim efektem ekonomicznym. Poza zyskiem obejmuje wynagrodzenia, składki ubezpieczenia społecznego, dywidendy, odsetki, podatki zaliczane do kosztów i podatki dochodowe. Te składowe wartości dodanej przypadają poszczególnym grupom, których zasoby zostały zaangażowane w proces produkcji.

Miara wartości dodanej brutto jest kategorią ekonomiczną mającą aspekt mikro- i makroekonomiczny. Stąd jej szczególna przydatność dla pokazania kształtowania się efektów działalności na szczeblu przedsiębiorstwa i w odniesieniu do skali lokalnej, regionu czy gospodarki krajowej. W makroskali wartość dodana brutto liczona jest przez statystyków zajmujących się rachunkami narodowymi w oparciu o składane przez przedsiębiorstwa sprawozdania statystyczne F-01/I-01. Na szczeblu przedsiębiorstwa poszczególne elementy wartości dodanej brutto zawarte są w rachunku zysków i strat, będącym częścią sprawozdania F-01/I-01, ale też sprawozdania finansowego składanego corocznie do Krajowego Rejestru Sądowego. Sprawozdania finansowe przygotowywane po zakończeniu rocznego okresu sprawozdawczego stanowią wiarygodne źródło dokumentacyjne, pozwalające na przeprowadzenie badania umożliwiającego rozwiązanie problemu badawczego. Podkreślić trzeba możliwość korzystania z dokumentów pochodzących z bieżącej rejestracji w KRS, jak też z dokumentów z poprzednich okresów sprawozdawczych

zarchiwizowanych przez KRS. Po powyższych ustaleniach przystąpiłam do realizacji **zadania badawczego 6** – badań empirycznych.

W badaniach empirycznych zastosowałam metodę dokumentacyjną wykorzystując możliwość publicznego dostępu do sprawozdań finansowych składanych w Krajowym Rejestrze Sądowym. Badaniem objęłam 53 przedsiębiorstwa spółdzielcze funkcjonujące w województwie podlaskim, które za rok 2016 złożyły sprawozdanie finansowe do Krajowego Rejestru Sądowego w Wydziale Gospodarczym Sądu Rejonowego w Białymstoku. Badaniem objęłam okres dziesięcioletni (2007-2016). W czytelni akt Sądu Rejonowego w Białymstoku przestudiowałam 530 sprawozdań finansowych wszystkich przedsiębiorstwa spółdzielczych z następujących branż: spółdzielnie spóżywców, spółdzielnie mleczarskie i banki spółdzielcze w województwie podlaskim.

Tabela 2. Liczba badanych przedsiębiorstw spółdzielczych w województwie podlaskim

Lp.	Branża spółdzielcza	Liczba przedsiębiorstw
1	Powszechne Spółdzielnie Spożywców PSS „Społem”	12
2	Spółdzielnie mleczarskie	10
3	Banki Spółdzielcze	31
	Razem	53

Źródło: opracowanie własne

O wyborze wskazanych branż zadecydowały następujące argumenty:

- są to te branże, w których udział przedsiębiorstw spółdzielczych jest dominujący w skali lokalnej,
- między przedsiębiorstwami spółdzielczymi z wybranych branż ma miejsce współpraca i transakcje rynkowe; są wzajemnie lokalnymi klientami i interesariuszami,
- na przykładzie tych branż można precyzyjnie pokazać strukturę wykorzystania wartości dodanej brutto i akumulacji zasobów w skali lokalnej i w regionie.

Uzasadnienie doboru do badań przedsiębiorstw spółdzielczych z terenu województwa podlaskiego wynika z faktu, że:

- przedsiębiorstwa spółdzielcze znajdują się wśród największych przedsiębiorstw województwa podlaskiego,
- źródłem rozwoju gospodarczego województwa podlaskiego pozostają zasoby wewnętrzne, znikomy jest udział inwestycji zagranicznych.
- struktura zatrudnienia według sektorów ekonomicznych województwa podlaskiego pokazuje duży udział rolnictwa, usług i niewielki udział przemysłu¹⁴.

Chociaż tak zwany wskaźnik uspołdzielczenia stanowiący relację udziału województwa w liczbie spółdzielni w kraju do jego udziału w liczbie ludności ogółem wskazuje na niższy rozwój

¹⁴ W roku 2016 w sektorze rolniczym w województwie podlaskim pracowało 23,1% ogółu zatrudnionych wobec 10,6% tego wskaźnika w kraju, w sektorze przemysłowym 24,8% wobec 31,4 % w kraju i w sektorze usługowym 52,1 % wobec 58% tego wskaźnika w kraju, [www.https.bdl.stat.gov.pl](https://bdl.stat.gov.pl) [31.05.2018].

spółdzielczości w województwie podlaskim w porównaniu z województwami o dużym potencjale gospodarczym¹⁵, to zasoby przedsiębiorstw spółdzielczych są bardzo istotne dla potencjału gospodarczego tego województwa. Region podlaski zajmuje ostatnią lokatę w Polsce pod względem zagranicznych nakładów inwestycyjnych dokonywanych w przedsiębiorstwach (0,8% w skali kraju). Województwo podlaskie jest niekonkurencyjne na rynku inwestycji zagranicznych¹⁶.

W rankingu „Lista 500. Największe firmy Rzeczypospolitej”¹⁷ według danych za 2016 rok, podobnie jak w latach wcześniejszych, uplasowało się dziewięć przedsiębiorstw z województwa podlaskiego. Cztery z dziewięciu przedsiębiorstw wymienionych w zestawieniu największych firm to przedsiębiorstwa spółdzielcze. Grupa „Mlekovita” Wysokie Mazowieckie, SM „Mlekoop” Grajewo, OSM Piątnica, SOT Przemysłu Mleczarskiego Białystok. Także regionalny ranking „Podlaska Złota Setka Przedsiębiorstw” pokazuje podobne wyniki, tu poza spółdzielniami mleczarskimi wysoką pozycję ma też PSS „Społem” w Białymstoku¹⁸. Międzynarodowy Związek Spółdzielczy od 2006 roku publikuje Raport *Global 300*, prezentujący 300 największych spółdzielni na świecie.¹⁹ Ostatni ranking z roku 2017 bazuje na danych z 2015 roku zebranych z 61 krajów i prezentuje największe spółdzielnie z obrotem wyrażonym w dolarach USA i w dolarach międzynarodowych. W tym ostatnim rankingu znalazły się dwie polskie spółdzielnie właśnie z Podlasia: Spółdzielnia Mleczarska „Mlekovita” na 231 pozycji rankingu i Spółdzielnia Mleczarska „Mlekoop” w Grajewie na pozycji 247²⁰.

Podczas realizowania **zadania** badawczego **6** dla wszystkich badanych podmiotów policzyłam wielkość WDB, obliczyłam też wskaźniki WDB na 1 pracującego, WDB na 1 zł inwestycji i strukturę wykorzystania WDB przez poszczególnych interesariuszy. Realizując **zadanie badawcze 7** do opisu przedsiębiorstw spółdzielczych w analizowanych branżach, wykorzystywałam metodę Warda. Dzięki niej możliwa była charakterystyka poprzez pogrupowanie przedsiębiorstw spółdzielczych tworzących WDB w poszczególnych branżach zgodnie z analizą skupień, według podobieństwa poziomu tworzonej wartości dodanej, jej elementów składowych i struktury wykorzystania. Dla wszystkich spółdzielni sporządzałam też sprawozdania z wartości dodanej, będące obecnie coraz częściej elementem raportowania społecznej odpowiedzialności i realizacji celów zrównoważonego rozwoju.

Proponując wartość dodaną jako kryterium realizacji celu przedsiębiorstw spółdzielczych oraz pokazując ich wkład w rozwój lokalny i rozwój regionalny, przyjąłam stosowane w literaturze i badaniach rozróżnienie skali lokalnej i regionalnej, które wynika z zakresu obszaru badania. Przez rozwój lokalny rozumie się proces zmian dokonujący się na terytorium gmin, miast

¹⁵ R. Kata, *Spółdzielczość w Polsce na tle innych krajów Unii Europejskiej – stan i współczesne wyzwania*, „Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy” 2016, nr 9, s. 75.

¹⁶ H. Godlewska-Majkowska, A. Komor, P. Zarębski, M. Typa. *Atrakcyjność i inwestycyjna regionów 2012. Województwo Podlaskie*, Warszawa 2012, Centrum Analiz Regionalnych i Lokalnych, www.paih.gov.pl/files/?id_plik=19083 [dostęp 2.10.2017].

¹⁷ *Lista 500. Największe firmy Rzeczypospolitej*, „Rzeczpospolita” 2017, 26 kwietnia 2017.

¹⁸ *Podlaska Złota Setka Przedsiębiorstw*, zlotasetkapodlaskie.pl [31.05.2018].

¹⁹ 5th Edition of the Primary Study of the World’s Largest Co-operatives, <http://monitor.coop/5> [dostęp 22.08.2017].

²⁰ World Co-operative Monitor, *Exploring the Co-operative Economy Report 2017*, s. 86, www.euricse.eu/wp-content/uploads/2017/11/WCM_2017-web-EN.pdf [dostęp 3.08.2018].

i powiatów, natomiast mianem rozwoju regionalnego określa się zmiany na poziomie województwa. W monografii przyjąłem jako obiekty lokalne powiaty w województwie podlaskim wyodrębnione reformą administracyjną kraju z 1999 roku.

Realizując **zadanie badawcze 8** - akumulację zasobów przedsiębiorstw spółdzielczych w skali lokalnej i wkład w rozwój lokalny przedstawiłam wykorzystując metodę porządkowania liniowego Hellwiga. Porządkowanymi obiektami były powiaty województwa podlaskiego w liczbie 17, charakteryzowane przez 8 następujących zmiennych: x_1 – wynagrodzenia, ubezpieczenia społeczne i dywidendy; x_2 – amortyzacja i zysk netto; x_3 – odsetki; x_4 – podatki; x_5 – dotacje i darowizny; x_6 – liczba pracujących; x_7 – nakłady inwestycyjne; x_8 – liczba spółdzielni. Przyjęte zmienne objaśniające od x_1 do x_5 oraz nakłady inwestycyjne x_7 są składowymi WDB i jako takie pozostają w dyspozycji członków spółdzielni, pracowników, przedsiębiorstwa spółdzielczego, władz samorządowych i lokalnych organów administracyjnych. Podmioty te decydują o alokacji wymienionych elementów wytworzonej nowej wartości w skali lokalnej. Liczba przedsiębiorstw spółdzielczych (x_8) i liczba pracujących (x_6) w nich osób pozostaje także istotą z punktu tworzenia zasobów i rozwoju w skali lokalnej.

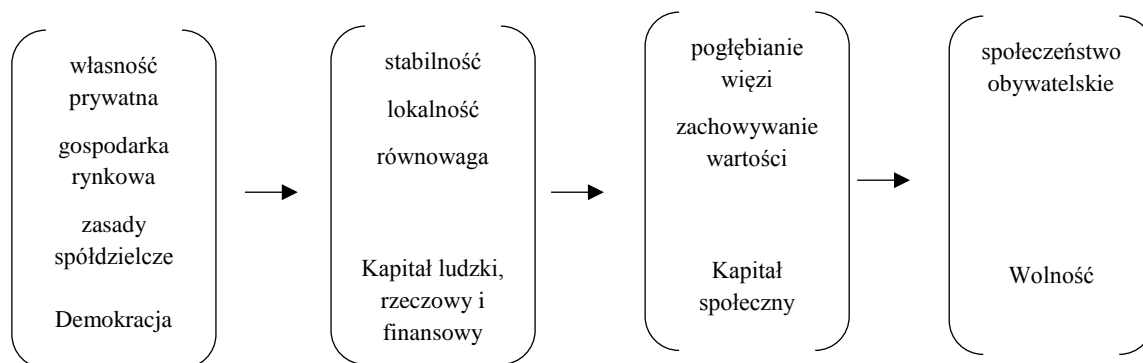
Następnie w **zadaniu badawczym 9** dla zobrazowania rozwoju regionu województwa podlaskiego dokonałam odniesienia WDB i jej struktury do danych makroekonomicznych. Obliczone wskaźniki WDB porównałam ze wskaźnikami ustalonymi i publikowanymi przez Główny Urząd Statystyczny i Wojewódzkie Urzędy Statystyczne w poszczególnych branżach – rodzajach działalności w regionie, w którym funkcjonują badane spółdzielnie. Wyniki takiego zestawienia dodatkowo posłużyły do odpowiedzi na pytanie, dlaczego zasoby są alokowane w spółdzielczej formie działalności.

Realizując ostatnie wyznaczone **zadanie badawcze 10** dokonałam syntezy rezultatów realizacji poszczególnych wcześniejszych zadań badawczych i sformułowałam teoretyczne podstawy stosowania WDB jako kryterium alokacji zasobów w przedsiębiorstwach spółdzielczych i miary ich wkładu zrównoważony rozwój lokalny i regionalny.

4.3. Omówienie osiągniętych wyników

Prace studialne realizowane w ramach zadań badawczych 1-2 pozwoliły na opracowanie **modelu paradygmatu spółdzielczego rozwoju**. Co uznać można za wkład w rozwój dyscypliny ekonomia, ponieważ takie spojrzenie na rozwój łączy elementy gospodarcze ze społecznymi. Paradygmat ten wyjaśnia fenomen spółdzielczego sposobu produkcji i konsumpcji we współczesnym zglobalizowanym świecie. Przedsiębiorstwa spółdzielcze, akumulując zasoby, stają się jednym z czynników rozwoju lokalnego, przyczyniają się do rozwoju zrównoważonego i dają podstawę społeczeństwa obywatelskiego (Rysunek 1). Samo utworzenie spółdzielni oznacza już nagromadzenie zasobów poprzez połączenie własności członków. Zasoby spółdzielcze charakteryzują trzy cechy: stabilność, lokalność i równowaga. Chodzi tu o równowagę w sensie ekonomicznym jako stan, w którym nikt nic nie chce zmieniać, ponieważ dokonana alokacja zasobów jest optymalna, jak też o równowagę w świetle celów rozwoju zrównoważonego. Coraz

częściej podkreśla się bowiem, że zrównoważony rozwój trzeba traktować nie tylko jako zasadę organizującą politykę ekologiczną, ale również jako punkt odniesienia wobec polityki społecznej²¹.

Rysunek 1. Spółdzielczy schemat rozwoju społeczeństwa obywatelskiego

Źródło: opracowanie własne

Osiągnięciem zadania badawczego 4 jest **zidentyfikowanie WDB jako kategorii ekonomicznej pozwalającej na całościową ocenę realizacji ekonomicznych i społecznych celów przedsiębiorstw społecznych**. Użycie wartości dodanej brutto i jej wskaźników do realizacji celu badania – ustalenia kryterium alokowania zasobów w przedsiębiorstwie spółdzielczym – jest zasadne, gdyż mierzy ona nową wartość powstałą dzięki zastosowaniu nakładów czynników produkcji. Pozwala więc ocenić efekty ekonomiczne alokowanych w przedsiębiorstwie spółdzielczym zasobów przez wszystkich interesariuszy. **WDB jako przyrost wartości jest też podstawą do gromadzenia zasobów**, decyduje o tym szczególnie jej rozdysponowanie między interesariuszy, którymi w przypadku spółdzielni są członkowie, członkowie-pracownicy, pracownicy, lokalne otoczenie społeczno-samorządowe i gospodarcze, co ustaliłam w **zadaniu badawczym 5**.

Jako rozwiązanie czwartego zadania badawczego **wskazałam miarę realizacji celów spółdzielczych i celów działalności przedsiębiorstw spółdzielczych w postaci wartości dodanej**. Stąd dla zrealizowania celu badania – zidentyfikowania kryterium alokacji zasobów spółdzielczych i akumulacji zasobów spółdzielni w skali lokalnej i w regionie – wykorzystałam miarę wartości dodanej brutto (WDB) i następujące wskaźniki:

1. wartość dodaną brutto na 1 pracującego,
2. wartość dodaną brutto na 1 zł inwestycji,
3. rozdysponowanie wartości dodanej pomiędzy interesariuszy spółdzielni.

Przy czym zastosowałam metodę addytywną (wzór 5, podrozdział 4.4). Dokonałam jednak modyfikacji zapisu o dotacje (DO), które pomniejszają wartość dodaną, i o darowizny dla społeczności lokalnej (DA), które ją powiększają. Dodatkowo wyróżniłam ubezpieczenia społeczne (U) i poszczególne rodzaje podatków płaconych przez przedsiębiorstwa spółdzielcze. Jak

²¹ D. Kielczewski, *Problem koordynacji polityki ekologicznej i polityki społecznej w kontekście zrównoważonego rozwoju*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 2015, nr 409.

nadmieniłam wcześniej, WDB policzyłam, posługując się danymi ze sprawozdań finansowych, z rachunku zysków i strat, według następującej procedury:

$$WDB = W + U + D + A + Z + F + PK + PD + PZ + DA - DO,$$

gdzie: WDB – wartość dodana brutto,
 W – wynagrodzenia,
 U – ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia,
 D – dywidendy,
 A – amortyzacja,
 Z – zysk zatrzymany,
 F – odsetki i inne koszty finansowe,
 PK – podatki i opłaty – koszty,
 PD – podatki od dywidend,
 PZ – podatek od zysku,
 DA – darowizny,
 DO – dotacje.

W zadaniach 6 i 7 do obliczania WDB, jej składowych i wskaźników, wykorzystałam programy Excel oraz Statistica. Osiągnięciem, które uzyskałam realizując te zadania było **przygotowanie sprawozdań z wartości dodanej dla poszczególnych badanych spółdzielni.**

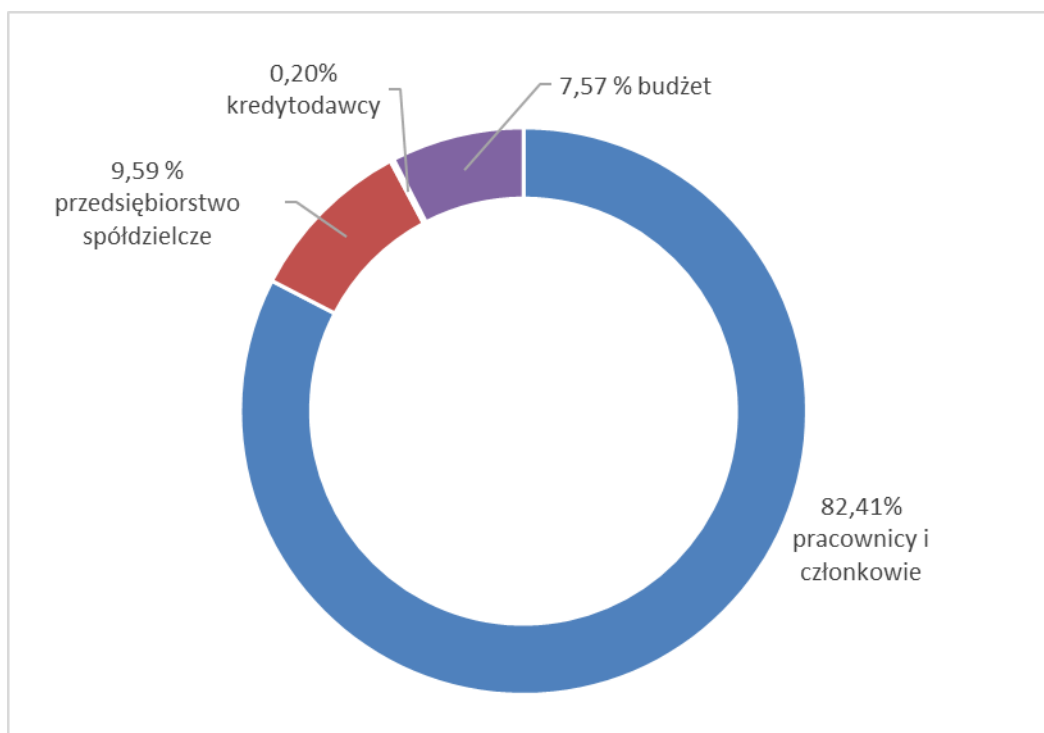
W sprawozdaniu z wartości dodanej bardzo ważnym elementem analizy jest rozdysponowanie wartości dodanej (jej redystrybucja). Właśnie w rozdysponowaniu wartości nowo wytworzonej przy pomocy wszystkich zaangażowanych nakładów przez właścicieli zasobów w przedsiębiorstwie tkwi istota miary, jaką jest wartość dodana. Rozdysponowanie WDB pokazuje udział poszczególnych grup właścicieli zasobów czy interesariuszy w kwocie wygenerowanej wartości dodanej. Dla pracowników jest to więc wskaźnik wynagrodzenia/wartość dodana, dla kredytodawców – koszty finansowe/wartość dodana, dla budżetu państwa, rozumianego jako budżet lokalny i centralny – podatki/wartość dodana, dla właścicieli kapitału zaangażowanego w przedsiębiorstwo spółdzielcze – dywidendy/wartość dodana, dla samego przedsiębiorstwa – zysk zatrzymany/wartość dodana.

Zgodnie z procedurą ustalania wartości dodanej przedstawioną w podrozdziale 5.1 (wzór 7) pracownicy uczestniczą w wartości dodanej poprzez udział płac i ubezpieczeń społecznych (W+U),

a pracownicy będący członkami spółdzielni dodatkowo jeszcze przez dywidendę (W+U+D). Udział samego przedsiębiorstwa spółdzielczego mierzony jest przez odniesienie zysku zatrzymanego i amortyzacji (Z+A) do WDB. Kredytodawcy uczestniczą w WDB poprzez udział w niej odsetek i innych kosztów finansowych (F), zaś budżet poprzez udział w WDB w postaci podatków stanowiących koszty (PK), podatków od dywidendy (PD) i podatków od zysku (PZ).

W spółdzielniach PSS to przede wszystkim pracownicy dysponowali wytworzoną WDB (rysunek 2). Wyraźnie widoczna jest tu dominacja pracowników i członków spółdzielni w wykorzystaniu WDB – ponad 82%. Przedsiębiorstwo spółdzielcze wykorzystywało niecałe 10% WDB. Udział pracowników i członków jest ośmiokrotnie wyższy, znikomy natomiast udział ma grupa kredytodawców. Budżet państwa korzystał w wartości dodanej brutto wytworzonej przez przedsiębiorstwa spółdzielcze „Społem” w województwie podlaskim w ponad 7%. Spółdzielnie PSS

„Społem” nie korzystają z dotacji. Tylko niektóre z nich w poszczególnych latach w sprawozdaniach zarządu z działalności przytaczały kwoty darowizn na cele społeczno-samorządowe, najczęściej wymieniane były wykonane darowizny jako konkretne działania lub przedmioty.

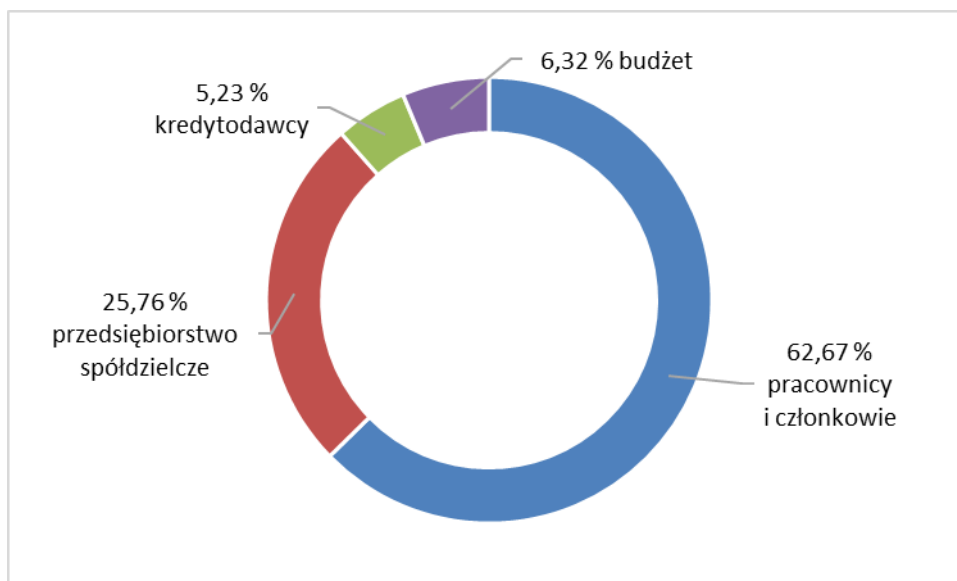

Rysunek 2. Rozdysponowanie WDB w PSS „Społem” w województwie podlaskim

Źródło: opracowanie własne

O wkładzie przedsiębiorstw spółdzielczych w rozwój regionalny i lokalny świadczy też fakt funkcjonowania przez ponad wiek. Najstarszą spółdzielnią PSS „Społem” w województwie podlaskim jest PSS w Łomży założona w 1893 roku, w 1897 roku powstała natomiast PPS w Białymstoku. Z dwunastu badanych spółdzielni tylko trzy utworzono po II wojnie światowej.

W branży mleczarskiej największa kwota WDB w omawianym okresie została wytworzona w Spółdzielni Mleczarskiej „Mlekovita” w Wysokim Mazowieckiem – ponad 247 mln zł średnio rocznie (tab. 5.11 w monografii). W przypadku spółdzielni mleczarskich wykorzystanie wygenerowanej wartości dodanej uwzględnia otrzymywane dotacje (DO). Zgodnie z przyjętym wzorem dotacje pomniejszają WDB. Dotacje otrzymane przez spółdzielnie ujęto jako pomniejszenie kwoty zapłaconych podatków (PK+PD+PZ–DO). Największy udział w strukturze wygenerowanej przez SM wartości dodanej mają pracownicy (prawie 63%). Udział przedsiębiorstwa spółdzielczego w WDB w postaci zysku i amortyzacji (A+Z) dla badanych spółdzielni wynosił blisko 25%. Kredytodawcy mieli kilkuprocentowy udział w wygenerowanej przez SM wartości dodanej. Budżet państwa wykorzystywał także kilka procent WDB powstałej w SM województwa podlaskiego (rysunek 3).

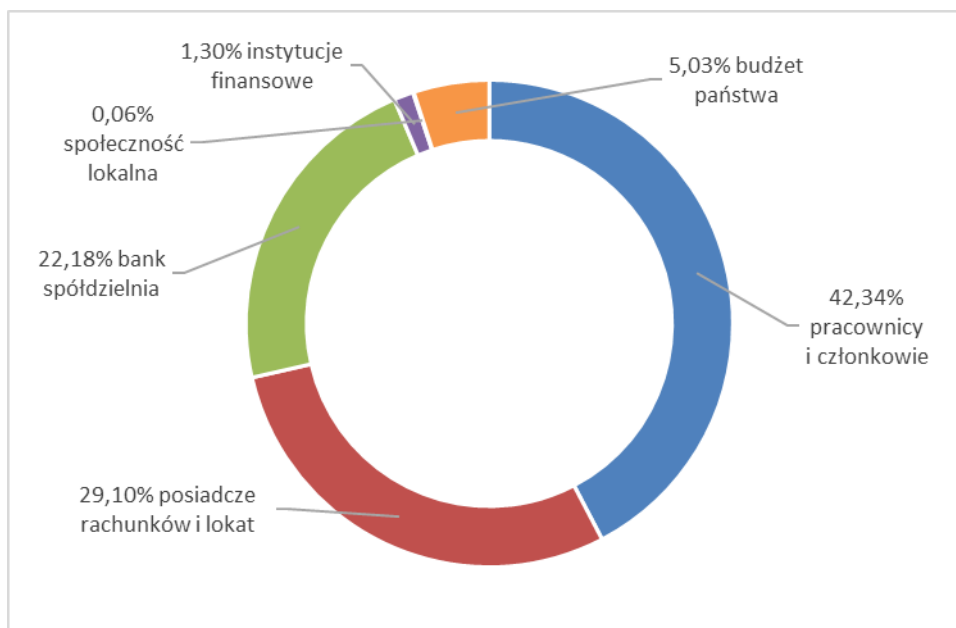
Rysunek 3. Rozdysponowanie WDB w SM w województwie podlaskim

Źródło: opracowanie własne

W przypadku SM także mamy przykłady przedsiębiorstw powstałych przed wiekiem. Do najstarszych należą SM „Sudowia” w Suwałkach, powstała w 1925 r., SM w Łapach z 1926 r. i SM Mlekovita z 1928 r.

Największym bankiem spółdzielczym w województwie podlaskim jest Spółdzielczy Bank Rozwoju (SBR) w Szepietowie. Średnio w latach 2007–2016 SBR Szepietowie tworzył rocznie 22 mln 315 tys. zł WDB. W bankach spółdzielczych ze względu na specyfikę sektora finansowego w strukturze wykorzystania wartości dodanej wyodrębniono grupę interesariuszy – posiadaczy rachunków i lokat. Udział tej grupy we wzorze pokazującym WDB uwzględniony jest jako odsetki (*F*) płacone właścicielom rachunków. Można jednak tę grupę osób czy podmiotów, przedsiębiorstw analizować wspólnie z członkami spółdzielni – udziałowcami banku spółdzielczego. Najczęściej bowiem, otwierając rachunek w banku spółdzielczym, stają się oni jego udziałowcami, członkami spółdzielni. W swoich sprawozdaniach finansowych niektóre banki spółdzielcze pokazywały kwoty darowizny na cele społeczne i samorządowe, stąd wyodrębnienie również darowizn

(*DA*) dla społeczności lokalnej. Wyraźną dominację pracowników, członków i posiadaczy lokat w wykorzystaniu wartości dodanej banków spółdzielczych w województwie podlaskim potwierdzają dane zaprezentowane na rysunku 4. Gdyby łącznie traktować obie wspomniane grupy w rzeczywistości jako członków banku, to dysponują oni 71,44% WDB wygenerowanej przez banki spółdzielcze. Jest to potwierdzeniem tego, że banki spółdzielcze działają w interesie swoich członków, podobnie jak spółdzielnie mleczarskie i spółdzielnie spożywców. Taka struktura wykorzystania WDB oznacza, że zdecydowana część nowo wytworzonej wartości pozostaje w dyspozycji lokalnych właścicieli czynników produkcji, dzięki czemu staje się podstawą akumulacji zasobów w skali lokalnej i regionalnej.

Rysunek 4. Rozdysponowanie WDB w BS w województwie podlaskim

Źródło: opracowanie własne

Banki spółdzielcze w województwie podlaskim mają równie długowieczną tradycję jak PSS „Społem” i SM. W końcu XIX wieku powstały BS w Wysokim Mazowieckiem, w Szczuczynie, Ciechanowcu. Większość banków spółdzielczych powstała w pierwszych dwóch dekadach XX wieku.

Realizacja zadania 8 pozwoliła na **zaprezentowanie akumulacji zasobów przedsiębiorstw spółdzielczych województwa podlaskiego i ich roli w rozwoju lokalnym i regionalnym** poprzez klasyfikację powiatów województwa podlaskiego według ustalonej zmiennej agregatywnej otrzymanej w wyniku zastosowania metody porządkowania liniowego Hellwiga. Osiągnięciem tego etapu jest wykazanie, że miejsce poszczególnych powiatów w klasyfikacji wyraźnie wynika z wartości zmiennych. Ranking powiatów województwa podlaskiego utworzony według metody porządkowania liniowego Hellwiga wyraźnie pokazuje, że powiaty z większą liczbą przedsiębiorstw spółdzielczych mają wyższą pozycję niż te, w których przedsiębiorstw spółdzielczych jest niewiele. Wzorcowy jest powiat wysokomazowiecki, w którym w badanych branżach funkcjonuje 7 przedsiębiorstw spółdzielczych, z tego jedna spółdzielnia mleczarska, jedna Powszechna Spółdzielnia Spożywców i pięć banków spółdzielczych. Co świadczy o gromadzeniu kapitału finansowego przez członków spółdzielni i przedsiębiorstwa spółdzielcze w tych lokalnych bankach. W żadnym innym z badanych powiatów taka liczba banków spółdzielczych nie funkcjonuje.

Tabela 3. Wyniki porządkowania liniowego metodą Hellwiga – wartości zmiennej agregatywnej q dla poszczególnych powiatów

Ranga	2007		2016	
1	wysokomazowiecki	0,807638	wysokomazowiecki	0,648558
2	grajewski	0,532927	łomżyński	0,498435
3	m. Białystok	0,483574	grajewski	0,491919
4	moniecki	0,393905	m. Białystok	0,332198
5	łomżyński	0,379335	bielski	0,310768
6	białostocki	0,351103	moniecki	0,271154
7	bielski	0,299647	białostocki	0,249463
8	hajnowski	0,275897	hajnowski	0,227755
9	sokólski	0,254614	augustowski	0,218208
10	m. Suwałki	0,247983	sokólski	0,208497
11	zambrowski	0,23906	zambrowski	0,203199
12	augustowski	0,2268	m. Łomża	0,19569
13	m. Łomża	0,213909	kolneński	0,185509
14	suwalski	0,213203	suwalski	0,183259
15	kolneński	0,202807	siemiatycki	0,181834
16	siemiatycki	0,201533	m. Suwałki	0,174593
17	sejneński	0,174158	sejneński	0,160309

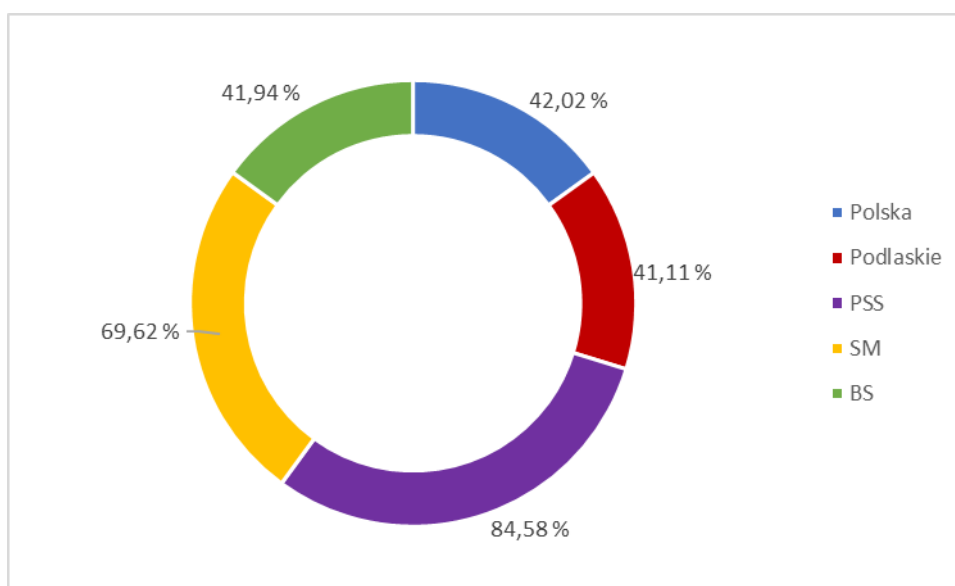
Źródło: opracowanie własne

Ważnym ustaleniem - osiągnięciem 9 etapu badań jest makroekonomiczne odniesienie wskaźników WDB badanych przedsiębiorstw spółdzielczych, w szczególności wydajności pracy i produktywności nakładów inwestycyjnych, a przede wszystkim struktury wykorzystania WDB pomiędzy interesariuszy. Uzyskane wyniki badania przedsiębiorstw spółdzielczych odniesiono do publikowanych przez GUS rachunków regionalnych wartości dodanej brutto według województw i rodzajów działalności.

Istotne dla wniosków badawczych jest także **porównanie struktury wykorzystania wartości dodanej** brutto w badanych przedsiębiorstwach spółdzielczych z pozostałymi przedsiębiorstwami w województwie podlaskim w analizowanych rodzajach działalności. Biorąc za punkt odniesienia udział podstawowych elementów wartości dodanej brutto w Polsce i w województwie podlaskim, można zauważyć, że w latach 2007–2016 udział kosztów związanych z zatrudnieniem w WDB ogółem w kraju wahał się od 40 do 43%, udział zysku stanowił 57-58%

WDB. W województwie podlaskim zatrudnieni w tym okresie w WDB partycypowali w 30 do 42%, właściciele kapitału natomiast w od 59 do 62% WDB.

Uwzględniając w powyższych porównaniach wyniki badania rozdysponowania wartości dodanej brutto w przedsiębiorstwach spółdzielczych województwa podlaskiego, zauważa się dominujący udział pracowników. Dla badanych spółdzielni średnio razem udział wahał się w badanym okresie od 59 do prawie 71% WDB, przy czym w spółdzielniach spóżywców PSS „Społem” pracownicy korzystali w ponad 80% WDB, a więc dwa razy więcej niż w województwie podlaskim i w Polsce ogółem. Dużą przewagę widać także w wykorzystaniu wartości dodanej przez pracowników w spółdzielniach mleczarskich – średnio 70% wobec 42% dla Polski i 41% dla województwa podlaskiego (rysunek 5).

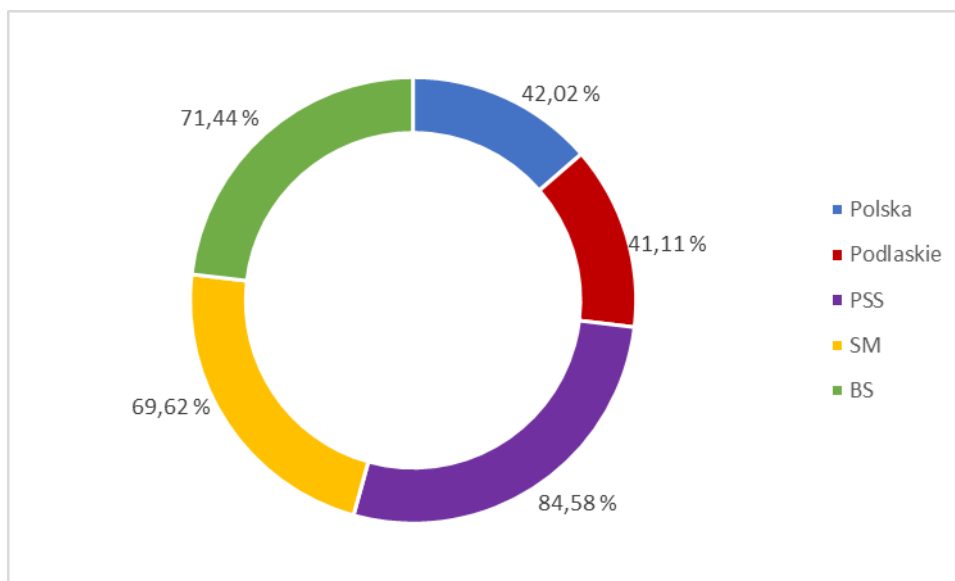

Rysunek 5. Udział zatrudnieniowych w wykorzystaniu WDB w Polsce, w województwie podlaskim i w badanych spółdzielniach

Źródło: opracowanie własne

W przypadku banków spółdzielczych udział pracowników w wykorzystaniu WDB pokrywa się ze średnim udziałem dla Polski i województwa podlaskiego. Dla tych podmiotów spółdzielczych ważną grupą interesariuszy pozostają właściciele lokat i rachunków, których udział w WDB wynosi około 30%. To w interesie tej grupy tworzone były i funkcjonują do dziś banki spółdzielcze, realizując cele ich członków i założycieli (rysunek 6).

Podkreślone przewagi w wykorzystaniu WDB przez pracowników przedsiębiorstw spółdzielczych wskazują na przyczyny funkcjonowania przedsiębiorstw w formie spółdzielni. Alokowanie zasobów w przedsiębiorstwo spółdzielcze przez członków spółdzielni jest efektywne, bo kryterium umieszczania zasobów pozostaje wartość dodana, a nie wyłącznie zysk.

Rysunek 6. Udział zatrudnieniowych w wykorzystaniu WDB w Polsce, w województwie podlaskim i w badanych spółdzielniach (BS razem z depozytariuszami)

Źródło: opracowanie własne

4.4. Wkład monografii w rozwój nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia i jej potencjalne wykorzystanie praktyczne

Realizacja postawionych kolejnych zadań w badaniu pozwoliła na osiągnięcie założonych celów pracy. Synteza rezultatów realizacji poszczególnych etapów badawczych potwierdziła postawione hipotezy i pozwoliła na uzupełnienie wiedzy we wskazanych wcześniej lukach poznawczych zidentyfikowanych w ekonomii, przyczyniając się tym samym w pewnym stopniu do rozwoju teorii przedsiębiorstw spółdzielczych i zrównoważonego rozwoju lokalnego i regionalnego.

Wkład monografii „**Wartość dodana przedsiębiorstw spółdzielczych w skali lokalnej i regionalnej**” w rozwój ekonomii, a konkretnie **w obszar teorii przedsiębiorstw spółdzielczych, z uwzględnieniem ich roli w rozwoju lokalnym** można rozpatrywać w kilku perspektywach:

Perspektywa teoretyczna

Treść publikacji stanowi kompleksowe ujęcie funkcjonowania przedsiębiorstw spółdzielczych jako alternatywy dla kapitalistycznego sposobu produkcji i konsumpcji. Takie holistyczne podejście odróżnia moją monografię od nielicznych opracowań dostępnych w literaturze poświęconych tematyce spółdzielczej, najczęściej w zakresie wąsko wybranych tylko zagadnień. Natomiast napisana przeze mnie praca ujmuje genezę przedsiębiorstw spółdzielczych, ich rozwój, specyfikę własności i zarządzania, rolę w akumulacji zasobów, a przez to w rozwoju lokalnym i regionalnym. Pokazuje przedsiębiorstwa spółdzielcze jako równoległe funkcjonujące z podmiotami rynkowymi i wyjaśnia fenomen ich żywotności, także w dobie globalizacji. Akcentując przy tym, że zasady spółdzielcze w pełni szanują własność prywatną i godność każdej

osoby, a przedsiębiorstwa spółdzielcze są w stanie sprostać regułom gospodarki rynkowej, mimo iż ta kieruje się maksymalizacją zysku. Kluczem jest tu bowiem cel przedsiębiorstw spółdzielczych: człowiek przed pieniądzem. A jeśli praca przed kapitałem, stąd i zarządzanie humanistyczne w spółdzielniach, społeczna odpowiedzialność i udział w równoważeniu rozwoju. W monografii sformułowałam teoretyczne podstawy stosowania WDB jako kryterium alokacji zasobów w przedsiębiorstwach spółdzielczych i miary ich wkładu w zrównoważony rozwój lokalny i regionalny.

Perspektywa empiryczna

Wyniki przeprowadzonych badań własnych zaprezentowane w monografii wnoszą nowe podejście do badania spółdzielni, szczególnie w aspekcie badań regionalnych. Tu najczęściej badane są wskaźniki uspołdzielczenia poszczególnych województw i w skali kraju. Raporty międzynarodowe sporządzane przez organizacje spółdzielcze nie zawierają analiz ekonomicznych pokazujących nakłady inwestycyjne, wynagrodzenia czy zapłacone podatki. W monografii przedstawiłam natomiast wyniki wykonanych badań empirycznych przenosząc efekty działań przedsiębiorstw spółdzielczych w postaci WDB na tworzenie i rozwój zasobów w skali lokalnej i w regionie. Wskazałam, że w badaniach należy uwzględniać akumulację szeroko rozumianego kapitału oraz pokazywać jak rozdysponowywana jest nowo wytworzona wartość pomiędzy poszczególnymi interesariuszami przedsiębiorstw spółdzielczych. W jakim stopniu korzystają z niej członkowie spółdzielni, pracownicy, przedsiębiorstwo spółdzielcze, budżet lokalny i centralny, otoczenie społeczne czy kredytodawcy.

Perspektywa metodyczna

Moja monografia wnosi ważne elementy do metodyki badań przedsiębiorstw spółdzielczych. W dotychczasowych opracowaniach opisujących działanie spółdzielni, cele członków były mierzone kategorią nadwyżki operacyjnej - zysku z zastrzeżeniem, że ważne są cele pozaekonomiczne i tu je uszczegółowiano opisowo, nazywając użytecznością, usługami czy rentą spółdzielczą. W monografii wykorzystałam kategorię ekonomiczną uwzględniającą cele ekonomiczne i pozaekonomiczne, proponując procedurę ustalania WDB i analizy jej wskaźników. Pozwala to na całościowe ujęcie realizacji celów przedsiębiorstw spółdzielczych łącznie z akcentowanymi zawsze przez spółdzielnie celami społeczno-samorządowymi. Zaproponowana procedura pozwala na precyzyjne pokazanie wkładu członków spółdzielni poprzez efekty przedsiębiorstw spółdzielczych w akumulację zasobów kapitałowych. Taka metodyka oddaje istotę tworzenia i działania spółdzielni – ludzie tworzą je dla swoich celów, ich realizacja wymaga wspólnego zgromadzenia i powiększania wkładów, czyli kapitału.

Perspektywa praktyczna

Podstawą społeczeństwa obywatelskiego są wartości, czyli to co dla ludzi jest najważniejsze. Wspólne wartości spółdzielców zapoczątkowały ich ruch. Współcześnie ważną sprawą pozostaje pokazanie wkładu spółdzielni w rozwój zrównoważony w najbliższym dla nich otoczeniu, przede wszystkim pracownikom, członkom, współmieszkańcom, politykom i władzom samorządowym terenu, na którym działa spółdzielnia. Można do tego wykorzystać sprawozdanie z wartości dodanej, które precyzyjnie pokazuje kto, ile dostaje z wytworzonej, przy pomocy wszystkich zaangażowanych zasobów, wartości dodanej w przedsiębiorstwie spółdzielczym. Sprawozdanie

z wartości dodanej, dołączone do sprawozdania finansowego, razem ze sprawozdaniem zarządu z działalności za dany rok pozwoliłoby:

- polepszyć zarządzanie: demokratycznie 1 osoba = 1 głos,
- usprawnić decyzje inwestycyjne,
- zwiększyć transparentność działalności zarządu,
- pokazać, że spółdzielnie to nie relikwiny komunizmu,
- gromadzić zasoby w przedsiębiorstwach spółdzielczych (patriotyzm gospodarczy),
- przez gromadzenie kapitału podejmować działania rozwojowe w skali lokalnej gminy, powiatu i regionu.

Spółdzielnie, pozostając elementem różnicującym lokalną i regionalną strukturę gospodarczą, stanowią swoisty bufor dla recesji i zmian koniunkturalnych. Lokalność, stabilność i równowaga zasobów przedsiębiorstw spółdzielczych chronią je i ich otoczenie przed negatywnymi skutkami globalizacji. Warto więc, aby wraz ze sprawozdaniem, oświadczeniem o wartości dodanej, pokazywać te przewagi przedsiębiorstw spółdzielczych we współczesnej gospodarce i społeczeństwie. Współcześnie bardzo ważnym zadaniem pozostaje uświadomienie samym spółdzielcom, lokalnym i regionalnym decydentom samorządowym te same, niedocenianej wobec dominacji globalnych korporacji, roli przedsiębiorstw spółdzielczych.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych

Moja dotychczasowa praca naukowo - badawcza oraz jej efekty w formie publikacji naukowych mieszczą się w dyscyplinie nauk ekonomicznych - ekonomia i można dostrzec tu następujące obszary: rozwój regionalny i lokalny oraz czynniki rozwoju, srebrna gospodarka jako uwarunkowanie rozwojowe, przedsiębiorstwa spółdzielcze i ich rola w rozwoju zrównoważonym. Tak zarysowane nurty badawcze są wynikiem ewolucji moich własnych dociekań naukowych.

Pierwszy z obszarów badawczych podjęłam pod wpływem poszukiwania przyczyn opóźnienia rozwojowego regionów określonych jako peryferyjne, w tym województwa podlaskiego. Przeprowadzone badania pozwoliły na wskazanie głównych przyczyn w postaci wymywania zasobów, szczególnie kapitału ludzkiego i społecznego, co przynosi też w efekcie niedobór kapitału finansowego jako wynik redystrybucji dochodów z regionów peryferyjnych, biedniejszych do regionów wyżej rozwiniętych, bogatszych, do których migrują, przede wszystkim młodzi wykształceni ludzie (szczególnie młode kobiety). Osiągnięcia naukowo-badawcze z tego obszaru zaprezentowałam między innymi w następujących publikacjach:

K. Zimnoch, 2010, **Problem wyfukiwania zasobów kapitału ludzkiego w województwie podlaskim**, rozdział w monografii: *Zarządzanie rozwojem regionalnym*, red. Małgorzata Gajowiak, Publishing House of Poznań University of Technology, Poznań, s. 99-117

K. Zimnoch, 2010, ***Niedobór kapitału społecznego barierą rozwoju województwa podlaskiego***, rozdział w monografii: *Jakość życia a procesy zarządzania rozwojem i funkcjonowaniem organizacji publicznych*, t. 1, red. Aleksander Noworól, Instytut Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Monografie i Studia Instytutu Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 170-186

K. Zimnoch, 2011, ***Wymywanie zasobów w regionach peryferyjnych - na przykładzie rozwoju regionalnego województwa podlaskiego***, rozdział w monografii: *Przestrzenne zróżnicowanie problemów społecznych*, red. Bożena Balcerzak-Paradowska, Andrzej Rączaszek, Warszawa, Katowice, s. 196-212

K. Zimnoch, 2013, ***Wymywanie zasobów barierą rozwoju regionów peryferyjnych (na przykładzie województwa podlaskiego)***, *Ekonomia i Zarządzanie*, T. 5, nr 3 (2013), s. 206-220.

Badanie przyczyn zapóźnień w rozwoju społeczno-gospodarczym w układzie regionalnym pozwoliło na wskazanie nie tylko barier rozwojowych, moim osiągnięciem było też wskazanie na metodyczne problemy badania poziomu rozwoju oraz pokazanie uwarunkowań rozwojowych i czynników rozwoju lokalnego i regionalnego. Wyniki badań wyraźnie wskazują konieczność wykorzystywania zasobów wewnętrznych i zatrzymania wymywania zasobów, w tym zasobu najważniejszego – ludzi. Zaprezentowałam je w następujących publikacjach:

K. Zimnoch, 2012, ***Edukacja jako priorytet polityki społecznej i najważniejszy czynnik rozwoju społecznego***, *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, Z. 115, s. s. 53-62

K. Zimnoch, 2015, ***GDP growth as a measure of growth and level of socio-economic development***, *Intercathedra*, ISSN 1640-3622, T. 31, nr 1, s. 104-109

K. Zimnoch, 2018, ***Zasoby wewnętrzne w rozwoju lokalnym na przykładzie województwa podlaskiego***, *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, T. 19, z. 3-cz.1, s. 81-94.

Badania empiryczne podejmowane przez mnie w pierwszym z wymienionych obszarów obejmowały również podlaskie przedsiębiorstwa, ich kondycję ekonomiczno-finansową, bariery i możliwości rozwojowe, szczególnie korzyści związane z handlem przygranicznym. Wyniki badań empirycznych podejmowanych w latach 2010-2015 pokazują, że podlaskie przedsiębiorstwa nie w pełni wykorzystują korzyści, które przynosi handel przygraniczny. Korzyści te natomiast osiągają przedsiębiorstwa z centralnej i zachodniej części kraju, bądź przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego, prowadzące działalność również w województwie podlaskim. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest niedobór kapitału w lokalnych przedsiębiorstwach. Opisują to poniższej wymienione publikacje:

K. Zimnoch, 2015, ***Handel przygraniczny - korzyści podlaskich firm z tax free***, rozdział w monografii: *Współpraca transgraniczna na wschodnim pograniczu Polski*, red. Jerzy Grabowiecki, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2015, ISBN 978-83-7431-471-8, s. 332-342

K. Zimnoch, 2014, ***Merkantylizm i tax free we współczesnym handlu***, *Marketing i Rynek*, ISSN 1231-7853, 2014, nr 2, s. 197-205

K. Zimnoch, 2011, **Skutki kryzysu gospodarczego w świetle wyników ekonomicznych firm w województwie podlaskim**, Optimum - Studia Ekonomiczne, 2011, nr 6, s. 273-280.

Poświęciłam też dużo pracy na eksplorowanie uwarunkowań rozwojowych w warunkach starzenia się społeczeństw. Ten nurt mojej pracy naukowo badawczej można określić następująco: srebrna gospodarka jako uwarunkowanie rozwojowe. Punktem wyjścia było przestudiowanie współczesnych zmian ludnościowych na świecie, w kraju i w województwie podlaskim, jako jednym z najbardziej starzejących się województw w Polsce. Wyniki przeprowadzonych badań empirycznych, pokazują związek z ustaleniami zawartymi w publikacjach o wymywaniu zasobów, które przyspiesza proces starzenia się populacji województwa podlaskiego. Przeprowadzone studia pozwoliły na wskazanie, że w tym co postrzegane jest jako granica wzrostu – czyli starzeniu się społeczeństwa można znaleźć również czynnik rozwojowy związany z podjęciem działań skierowanych do seniorów, nastawionych na zaspokojenie ich potrzeb. Tę część działalności gospodarczej nazwano srebrną gospodarką. Tematyce srebrnej gospodarki z perspektywy uruchamiania dodatkowych czynników rozwoju poświęciłam następujące publikacje:

K. Zimnoch, 2013, **Starzenie się i srebrna gospodarka w uwarunkowaniach rozwojowych Podlasia**, Optimum - Studia Ekonomiczne nr 4, s. 25-36

K. Zimnoch, 2013, **Changes in the structure of employment as a consequence of aging**, rozdział w monografii: *Selected problems of social policy in border regions*, red. Ewa Rollnik-Sadowska, Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, , s. 22-34

K. Zimnoch, 2009, **Starzenie się społeczeństw - nowa granica wzrostu**, rozdział w monografii: *Przemiany gospodarcze i społeczne w dobie wyzwań XXI wieku: wybrane aspekty*, red. Mirosława Laszuk, Agnieszka Piekutowska, Rozprawy Naukowe Politechnika Białostocka, Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok 2009, nr 181, s. 125-142

K. Zimnoch, 2008, **Problem ludnościowy w teorii ekonomii i w praktyce polityki społeczno-gospodarczej**, Zeszyty Naukowe Politechniki Białostockiej, *Ekonomia i Zarządzanie*, Z.11 (2008), s. 97-111.

Studia i badania empiryczne nad srebrną gospodarką w województwie podlaskim jako uwarunkowaniem rozwojowym doprowadziły mnie jednak do wniosków, że warunkiem koniecznym do uruchomienia pro wzrostowych możliwości przez sektor srebrnej gospodarki są młodzi ludzie, którzy mogliby w tym sektorze pracować. Potwierdzają to także badania nad tym sektorem w innych regionach i w UE. Stąd następująca konstatacja: srebrna gospodarka jako uwarunkowanie rozwojowe nie może być czynnikiem uruchamiającym rozwój w tych regionach, z których emigrują młodzi ludzie, gdzie następuje wymywanie zasobu najcenniejszego i najbardziej pożądanego. Doświadczenia krajów UE pokazują także problem migracji w powiązaniu z starzeniem się. Problem „brakujących córek” do opieki nad posuniętymi w latach rodzicami widoczny jest szczególnie w Niemczech i innych starych krajach UE. Spostrzeżenia te znalazły odzwierciedlenie

w pracy poświęconej makroekonomicznym aspektom starzenia się i zarządzania wiekiem:

K. Zimnoch 2015, **Makroekonomiczne uwarunkowania zarządzania wiekiem**, rozdział 5., s. 81-108, w monografii: *Zarządzanie wiekiem. Aspekt regionalny, instytucjonalny oraz organizacyjny*,

Marzena Cichorzewska, Barbara Mazur, Anna Niewiadomska, Ewa Sobolewska-Poniedziałek, Krystyna Zimnoch (23%), Bogusława Ziółkowska, Politechnika Lubelska. Wydział Zarządzania 2015, s. 121.

Celem mojej dalszej pracy naukowo-badawczej było wskazanie relacji między poziomem rozwoju a zasobami umiejscowionymi w konkretnej przestrzeni lokalnej, zamieszkałej przez ludzi, którzy w niej właśnie realizują swoje cele, poprzez tworzenie przedsiębiorstw i akumulację kapitału. Chociaż współcześnie w bardzo wielu pracach badawczych porusza się problem przedsiębiorstw sektora MPŚ, to zauważyłam, szczególną tu rolę przedsiębiorstw spółdzielczych. Oddaje to również następująca definicja: spółdzielnie łączą ludzi, agregują zasoby i kapitał w jednostki gospodarcze, pokonują bariery rozwoju. To doprowadziło wprost do podjęcia problematyki badawczej: przedsiębiorstwa spółdzielcze i ich rola w rozwoju zrównoważonym. Problematykę tę poruszam w wielu publikacjach, wśród których za najważniejsze uważam:

K. Zimnoch (90%), Barbara Mazur (10%), ***The cooperative paradigm of development - towards values***, The proceedings of the 17th International Joint Conference : Central and Eastern Europe in the Changing Business Environment, s. 149-159, (publikacja w wydawnictwie konferencyjnym indeksowanym w bazie Web of Science);

Artykuł teoretyczny poświęcony wartościom uruchamiającym wspólne działanie ludzi zakładających spółdzielnie i przedsiębiorstwa spółdzielcze. Mój autorski wkład własny w tej publikacji sprowadza się do opracowania paradygmatu spółdzielczego rozwoju, z zaakcentowaniem wartości spółdzielczych i społeczeństwa obywatelskiego.

K. Zimnoch, 2016, ***Zasady spółdzielcze i zarządzanie w spółdzielniach XXI wieku***, rozdział w monografii w: *Zarządzanie organizacjami w przestrzeni publiczno-prywatnej*, red. nauk. Joanna Nowakowska-Grunt, Ireneusz Miciuła, Katowice 2016, Wydawnictwo Naukowe Sophia, 125-139;

Tekst poświęcony spółdzielniom jako organizacjom i przedsiębiorstwom w Polsce, podkreślający specyfikę przedsiębiorstw spółdzielczych na płaszczyźnie celów i sposobów ich realizacji, zarządzania oraz samej problematyki prowadzenia badań tej grupy przedsiębiorstw.

Zagadnienia akumulacji kapitału przez przedsiębiorstwa spółdzielcze w regionie, ich udział w rozwoju regionalnym i realizacja celów zrównoważonego rozwoju znalazły się w następujących publikacjach:

K. Zimnoch, 2016, ***Capital accumulation in a region. Cooperatives versus foreign direct investments***, *Ekonomia i Zarządzanie* , Vol. 8, nr 3, s. 15-24;

W artykule porównano gromadzenie zasobów przez spółdzielnie i zagraniczne inwestycje bezpośrednie, wskazując na stabilność zasobów spółdzielczych i występujące dezinvestycje przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce.

K. Zimnoch, 2018, ***Rola spółdzielczości w rozwoju regionalnym***, *Acta Scientiarum Polonorum. Administratio Locorum* , Vol. 17, nr 3 (2018), s. 299-309;

Tekst traktuje o bezpośrednim wpływie spółdzielni na rozwój regionalny, wskazując na lukę teorii rozwoju regionalnego, które podkreślają co prawda od niedawna znaczenie zasobów wewnętrznych, ale nie dostrzegają roli spółdzielczości.

K. Zimnoch (80%), Barbara Mazur (20%), **CSR spółdzielni w świetle celów zrównoważonego rozwoju 2030**, *Prakseologia*, Nr 159 (2017), s. 143-160;

Wkład autorski w wyżej wymienionym artykule polegał na zidentyfikowaniu komponentów społecznej odpowiedzialności spółdzielni oraz na empirycznym wykazaniu realizacji przez nie celów zrównoważonego rozwoju. Badania przeprowadzono wykorzystując dane z interaktywnej platformy internetowej „Coops for 2030” uruchomionej przez International Co-operative Alliance.

Ważną częścią w mojej pracy naukowej były własne badania empiryczne prowadzone w konkretnych przedsiębiorstwach spółdzielczych czy ich branżach. Jedną z publikacji została poświęcona analizie przypadku największej spółdzielni spożywczej w Polsce - PSS „Społem” w Białymstoku. Celem moim jako autorki było pokazanie przewag konkurencyjnych tej spółdzielni w porównaniu do dominujących jednak na miejscowym rynku dyskontów zagranicznych;

K. Zimnoch, 2018, **Wartość dodana spółdzielni PSS „Społem” Białystok**, *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, T. 19, z. 3-cz.1, s. 67-80.

Kooperatywom spożywczym poświęcony został również tekst traktujący o przyczynach takiej alternatywy konsumpcji w XXI wieku. Przeprowadzone badania empiryczne dostarczyły ciekawych wyników opublikowanych w poniższym artykule:

K. Zimnoch, 2016, **Food cooperatives in the twenty-first century - economic and the non-economic reasons for creation**, 21th International Scientific Conference : Economics and Management 2016 : ICEM'2016 : Proceeding of Selected Papers, s. 514-521, ISBN 978-80-214-5413-2, (publikacja w wydawnictwie konferencyjnym indeksowanym w bazie Web of Science).

Szczególny przypadek przedsiębiorstw spółdzielczych jakim są spółdzielnie inwalidów został zbadany na gruncie polskich doświadczeń. Mój wkład autorski polegał na analizie funkcjonowania tej branży spółdzielczej w okresie transformacji gospodarczej i zdiagnozowaniu stanu spółdzielczości inwalidów w XXI wieku w Polsce. Zebrany materiał empiryczny i jego opracowanie przyniosły krytyczną ocenę liberalnych zmian wprowadzanych totalnie do polskiej gospodarki

i niszczącej te formy działalności niepełnosprawnych spółdzielców, którzy sami je wypracowali, dzięki którym mieli niezależne utrzymanie.

K. Zimnoch (80%), Barbara Mazur (20%), **Humanistic and Economic Management - The Case of the Cooperatives of the Disabled in Poland**, *Journal of Management and Change* ISSN 2228-2181, Vol. 36/37, nr 1/2 (2017/2018), s. 68-77.

Moim zdaniem problematyka spółdzielcza w kontekście zrównoważonego rozwoju i budowy społeczeństwa obywatelskiego, powinna być przybliżana nowym pokoleniom, tak aby dzieci i młodzież wiedziały również o takiej alternatywie dla swojego przyszłego życia zawodowego i osobistego. Stąd podjęte badania nad spółdzielczością uczniowską. Ich wyniki zaprezentowałam w publikacji:

K. Zimnoch, 2018, *The Role of Student Cooperatives in Education in Poland in the 21st Century*, Rural Environment. Education. Personality REEP: Proceedings of the 11th International Scientific Conference, Jelgava 2018, ISSN 2255-8071, s. 251-258. (publikacja w wydawnictwie konferencyjnym indeksowanym w bazie Web of Science).

Oprócz dorobku publikacyjnego chciałabym wskazać także inne formy i rezultaty własnego rozwoju naukowego. Wśród tych osiągnięć naukowych ważny jest udział w charakterze członka zespołu badawczego w **projektach badawczych**, w tym **3 projektach międzynarodowych**:

- Strengthening smart specialisation by fostering transnational cooperation – GoSmart BSR, źródło finansowania: Interreg Baltic Sea Region 2014-2020, (Interreg Region Morza Bałtyckiego 2014-2020), Priorytet 1. Potencjał dla innowacji, Działanie 1.2. Inteligentna specjalizacja. Głównym partnerem projektu jest Politechnika Białostocka.

Celem projektu jest rozwijanie strategii inteligentnych specjalizacji (Smart Specialisation Strategies – 3S) w układzie międzyregionalnym, przede wszystkim poprzez zwiększenie umiędzynarodowienia biznesu, międzynarodowy przepływ innowacji oraz wspieranie efektywnej międzynarodowej współpracy podmiotów z poczwórnej helisy – jednostek badawczych, rozwojowych, przemysłu i administracji. Ideą projektu jest integracja państwo niskim potencjale innowacyjnym ze słabiej rozwiniętych regionów Morza Bałtyckiego z państwami z lepiej rozwiniętych regionów, poprzez wzajemne uczenie się, wdrażanie 3S, realizację wspólnych działań pomiędzy przedsiębiorstwami z sektora MŚP i dzielenie się najlepszymi praktykami. Prowadzenie skoordynowanych działań międzynarodowych, opartych na wzmacnianiu wiedzy, kompetencji i współpracy pomiędzy partnerami projektu *GoSmart BSR*, pozwoli na dostosowanie sektora badań i rozwoju/badań do potrzeb biznesowych, w tym współpracy ponadnarodowej i stworzenie sieci integrującej podmioty ze strefy biznesu, administracji i badań naukowych w kierunku budowania trwałych powiązań międzynarodowych.

Moja rola jako członka zespołu badawczego polegała na zidentyfikowaniu tych branż, rynków, przedsiębiorstw, które mogą podzielić się dobrymi praktykami, jeśli chodzi o korzyści z internacjonalizacji. W wyniku badań jako znakomity przykład na korzyści z internacjonalizacji wskazałam branżę produkującą łodzie i jachty w województwie podlaskim. Przedsiębiorstwa tej branży dóbr luksusowych dzięki ponad 95% produkcji na eksport pokonały wewnętrzne bariery rozwojowe. Druga grupa przedsiębiorstw, których dobre praktyki w zakresie internacjonalizacji wskazałam to przedsiębiorstwa branży rolno-spożywczej, które w celu wyjścia na rynki międzynarodowe założyły spółdzielnie. Znakomicie zwiększając przez to ofertę swojej podaży w skali międzynarodowej.

- Leadership for mid level managers, źródło finansowania: Narodowa Agencja Erasmus + Rumunia, Agentia Nationala pentru Programe Comunitare in Domeniul Educatiei si Formarii Profesionale, Ministerui Educatiei Nationale Rumunia
Projekt „Leadership for mid level managers” złożony w partnerstwie z Politechniką Białostocką, Babes-Bolyai University z Rumunii, Institute of Management z Malty, Polygnol z Włoch oraz Instytut Regionalny z Katowic przez lidera konsorcjum Integra HR SRL, firmę szkoleniowo – doradcą z Cluj Napoca z Rumunii.

Celem projektu jest wymiana najlepszych praktyk między partnerami oraz stworzenie narzędzi i programów rozwojowych skierowanych do menedżerów średniego szczebla ze szczególnym uwzględnieniem zarządzania czasem, rozwojem kariery zawodowej i umiejętnościami komunikacyjnymi. W pracach tego zespołu badawczego moją rolą było zbadanie przedsiębiorstw spółdzielczych w aspekcie sposobu rozwiązywania problemów na średnim szczeblu zarządzania. Analizowałam spółdzielcze firmy produkcyjne pod kątem rozwiązanych przez menedżerów średniego szczebla problemów z obszaru „miękkiego” zarządzania kadrami, zarządzania czasem itp. Wskazywałam problemy zaistniałe w przeszłości, ale rozwiązane z efektami dokonanymi, podkreślając ważną w tej kwestii specyfikę zarządzania w spółdzielniach, bazującą na zasadach spółdzielczych – demokracji i zasadzie „człowiek przed pieniądzem, praca przed kapitałem”.

- Nanotechnology Mutual Learning Action Plan for Transparent and Responsible Understanding of Science and Technology (NANO2ALL). Projekt międzynarodowy finansowany ze środków programu Horyzont 2020 Call: H2020-NMP-CSA-2015 Topic: NMP-32-2015 Type of action: CSA realizowany na podstawie umowy nr 685931. Liderem projektu jest Sociedade Portuguesa de Inovacao – Consultadoria Empresarial Efomento da Inovacao S.A. (SPI), Portugalia. Politechnika Białostocka jest jednym z realizatorów projektu, pełniąc rolę Third Party. Okres realizacji projektu: 2015-2019.

Celem projektu jest ustanowienie ogólnoeuropejskiej, zrównoważonej platformy na rzecz wzajemnego kształcenia się i świadomego dialogu pomiędzy wszystkimi interesariuszami w celu zwiększenia przejrzystości i zaangażowania społecznego w odpowiedzialną nanotechnologię.

Moja rola w projekcie jako wykonawcy polegała na realizacji zadań, których celem było między innymi:

- ustanowienie ogólnoeuropejskiej zrównoważonej platformy na rzecz wzajemnego kształcenia się, świadomego dialogu i zaangażowania społecznego w odpowiedzialną nanotechnologię;
- systemowe zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego, przedstawicieli nauk społecznych i humanistycznych, a także ugrupowań branżowych i naukowców w nanotechnologię.

Wśród osiągnięć, za ważne uważam też uczestnictwo w pracach badawczych finansowanych ze źródeł wewnętrznych – pracach statutowych Politechniki Białostockiej. Jako wykonawca uczestniczyłam w 4 poniżej wymienionych pracach statutowych realizowanych, przez Zakład Ekonomii Menedżerskiej (wcześniej przed zmianą nazwy przez Katedrę Ekonomii i Nauk Społecznych):

Praca statutowa nt. Podlasie a Unia Europejska - społeczeństwo, gospodarka, tradycja, 2006 r.

Obiektem moich badań w ramach powyższej pracy statutowej były procesy strukturalne w gospodarce województwa podlaskiego, w gospodarce krajowej oraz europejskiej. Szczególnie analizowałam zmiany demograficzne i zmiany na rynku pracy. Podjęłam też problem starzenia się społeczeństwa jako bariery rozwoju, z drugiej zaś strony jako czynnika wzrostu sektora srebrnej gospodarki.

Praca statutowa nt. Kapitał kulturowy Podlasia, 2007-2011 r. S/WZ/3/2007

W przypadku tej pracy statutowej celem moich badań było określenie zasobów kapitału społecznego województwa podlaskiego. Efektem pracy było wskazanie na wymywanie zasobów i niedobór kapitału społecznego jako barierę rozwojową.

Praca statutowa nt. Tożsamość różnorodności globalizacyjnych zmian pogranicza, 2012-2014 r. S/WZ/3/2012. W badaniach powyższej pracy statutowej zajęłam się czynnikiem rozwoju podlaskich przedsiębiorstw jakim jest handel przygraniczny. Badania pokazały, że jest to czynnik nie w pełni wykorzystany przez tutejsze przedsiębiorstwa. Wykorzystują go natomiast przedsiębiorstwa kapitałowo pochodzące z bardziej rozwiniętych województw, prowadząc działalność w podlaskim regionie przygranicznym.

Praca statutowa nt. Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym, od 2015, S/WZ/4/2015

Prowadząc badania statutowe w zakresie zarządzania rozwojem regionalnym i lokalnym skupiłam się na wewnętrznych zasobach regionu jako uwarunkowaniu rozwojowym. Wyniki badania pokazały istotną rolę zasobów rodzimych podlaskich przedsiębiorstw w rozwoju regionu. O ile w skali kraju inwestycje przedsiębiorstw zagranicznych stanowią średnio 30-40% nakładów inwestycyjnych ogółem, to w województwie podlaskim udział ten wynosi zaledwie kilka procent.

Wyniki swojej pracy naukowo-badawczej prezentowałam na prestiżowych konferencjach krajowych i zagranicznych. Łącznie wygłosiłam **13 referatów na konferencjach naukowych, przede wszystkim z zakresu ekonomii, z tego 3 na konferencjach zagranicznych.**

Konferencje zagraniczne, w których uczestniczyłam były organizowane m.in. przez takie jednostki naukowe, jak:

University of Economics in Prague

University of Economics in Bratislava

Brno University of Technology

Latvia University of Life Sciences and Technologies. Institute of Education and Home Economics.

W 2018 roku uczestniczyłam w konferencji:

Rural Environment. Education. Personality: REEP'2018: 11th International Scientific Conference, Jelgava, May 11-12, 2018, Latvia University of Life Sciences and Technologies. Institute of Education and Home Economics

Celem tej cyklicznej konferencji jest znalezienie rozwiązań, wymiana pomysłów oraz zidentyfikowanie aktualnych problemów dotyczących tendencji edukacyjnych w XXI wieku w szkołach, na uniwersytetach i w edukacji dorosłych, a także kompetencji, jakości życia i środowiska, projektowania i rzemiosła, rozwoju kariery i kształcenia zawodowego.

Na tej konferencji wygłosiłam referat na temat: ***The Role of Student Cooperatives in Education in Poland in the 21st Century.***

W roku 2017 uczestniczyłam w konferencji:

Central and Eastern Europe in the Changing Business Environment, 17th International Joint Conference, University of Economics in Prague, Czech Republic, May 26, 2017.

Konferencja jest organizowana wspólnie przez Wydział Stosunków Międzynarodowych i Wydział Administracji Biznesowej Uniwersytetu Ekonomicznego w Pradze oraz Wydział Handlu Uniwersytetu Ekonomicznego w Bratysławie. Głównym tematem konferencji jest region Europy Środkowo-Wschodniej i jego pozycja w gospodarce światowej, gdyż region ten odgrywa coraz ważniejszą rolę w rozwoju gospodarczym całego kontynentu europejskiego.

Tytuł wygłoszonego przeze mnie referatu brzmiał ***The cooperative paradigm of development - towards values***

Economics and Management 2016: ICEM'2016: 21th International Scientific Conference, Smart and Efficient Economy: Preparation for the Future Innovative Economy, Brno, May 19-20, 2016,

Cykliczna konferencja ICEM organizowana jest przez Brno University of Technology, Kaunas University of Technology, Lithuanian Operational Research Society, Riga Technical University, Tallinn University of Technology:

Głównym celem konferencji w 2016 roku było stworzenie unikalnej platformy ułatwiającej ideę inteligentnej i wydajnej gospodarki jako kolejnej wielkiej szansy dla przyszłej innowacyjnej gospodarki. W czasie obrad odbywały się dyskusje i prezentacje na temat bieżących problemów i warunków prowadzenia działalności gospodarczej i przedsiębiorczości w Europie i na świecie

Tytuł mojego referatu na tej konferencji to: ***Food cooperatives in the twenty-first century - economic and the non-economic reasons for creation.***

Ważna dla mojego rozwoju naukowego była też wymiana doświadczeń, dzielenie się wynikami badań oraz słuchanie opinii podczas krajowych konferencji naukowych. Przytaczam poniżej dziesięć konferencji, podczas których wystąpiłam z referatami:

1. **Samorząd i rozwój lokalny w XXI w. - doświadczenia i perspektywy**, Olsztyn, 21-22 września 2017 r., konferencja naukowa zorganizowana przez Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Katedrę Polityki Gospodarczej i Regionalnej,
Tytuł referatu: ***Rola spółdzielczości w rozwoju regionalnym***
2. **Kreatywność w zarządzaniu XXI wieku. Innowacje - Biznes - Kapitał Ludzki – Marketing - Logistyka**, 11 maja 2016 r., Katowice, konferencja organizowana przez Instytut Logistyki Politechniki Częstochowskiej, Społeczną Akademię Nauk, Wydawnictwo Naukowe SOPHIA,
Tytuł referatu: ***Zasady spółdzielcze i zarządzanie w spółdzielniach XXI wieku***
3. **Rozwój regionu i organizacji wyzwaniem dla nauk o zarządzaniu**, 18-19 czerwca 2015 r., konferencja organizowana przez Wydział Zarządzania Politechniki Lubelskiej,
Tytuł referatu: ***Srebrna gospodarka i zarządzanie wiekiem***
4. **Współpraca transgraniczna na wschodnim pograniczu Polski**, Białystok, 28-29 maja 2015 r. Międzynarodowa Konferencja Naukowa organizowana przez Uniwersytet w Białymstoku,

Zakład Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych i Białostocki Oddział Polskiego Towarzystwa Studiów Międzynarodowych we współpracy z Regionalnym Ośrodkiem Debaty Międzynarodowej w Białymstoku,

Tytuł referatu: ***Handel przygraniczny - korzyści podlaskich firm z tax free***

5. **Samorząd terytorialny i gospodarczy a polityka lokalna**, Białystok, 24 czerwca 2011 r., konferencja naukowa organizowana przez Katedrę Ekonomii i Nauk Społecznych Wydziału Zarządzania Politechniki Białostockiej oraz Białostocki Oddział Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych,

Tytuł referatu: ***Wymywanie zasobów barierą rozwoju regionów peryferyjnych***

6. **Międzynarodowa V konferencja Naukowa, Ekonomiści o współczesnych problemach gospodarczych**, Kobylnica koło Poznania, 20-21 września 2010 r., organizowana przez Zakład Nauk Ekonomicznych, Instytut Inżynierii Zarządzania, Wydział Informatyki i Zarządzania Politechniki Poznańskiej,

Tytuł referatu: ***Problem „wypłukiwania” zasobów kapitału ludzkiego w województwie podlaskim***

7. **XXVIII Konferencja Naukowa Polityków Społecznych nt. „Przestrzenne zróżnicowanie problemów społecznych**, Ustroń, 31 maja – 02 czerwca 2010 r., organizowana przez Katedrę Polityki Społecznej i Gospodarczej, Akademii Ekonomicznej im. K. Adamieckiego w Katowicach,

Tytuł referatu: ***Wymywanie zasobów w regionach peryferyjnych – na przykładzie rozwoju regionalnego województwa podlaskiego***

8. **VII Konferencji Katedr Ekonomii na Politechnikach „Nauczanie Ekonomii na Politechnikach”, Problemy nauczania ekonomii na uczelniach technicznych**, 21-23 maja 2009 r., organizowana przez Politechnikę Gdańską, Katedrę Nauk Ekonomicznych i Katedrę Nauk Społecznych,

Tytuł referatu: ***Zmiany strukturalne a popyt na pracę w gospodarce polskiej ze szczególnym uwzględnieniem województwa podlaskiego***

9. **Konferencja naukowa „Gospodarka, społeczeństwo i kultura pogranicza wobec wyzwań cywilizacyjnych”**, Białystok 29-30 września 2009 r. , organizowana przez Politechnikę Białostocką, Wydział Zarządzania, Katedrę Ekonomii i Nauk Społecznych,

Tytuł referatu: ***Starzenie się społeczeństw - nowa granica wzrostu***

10. **Gospodarka i społeczeństwo: zarządzanie - wiedza – rozwój”, Międzynarodowa Konferencja Naukowa z okazji 15-lecia Wydziału Zarządzania Politechniki Białostockiej**, Kleosin, 5-7 czerwca 2008 r. organizowana przez Wydział Zarządzania Politechniki Białostockiej oraz Fundację na Rzecz Rozwoju Politechniki Białostockiej,

Tytuł referatu: ***Problem ludnościowy w teorii ekonomii i w praktyce polityki społeczno-gospodarczej.***

Prowadząc pracę naukowo-badawczą współpracowałam z innymi osobami o podobnych lub uzupełniających się zainteresowaniach naukowych, między innymi będąc członkiem niżej wymienionych towarzystw naukowych:

- Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego
- Towarzystwa Naukowej Organizacji i Kierowania
- Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych
- Polskiego Towarzystwa Studiów Międzynarodowych.

W działalności dydaktycznej przekazując treści wymagane programem **starałam** się rozszerzyć perspektywę poszczególnych problemów poprzez wykorzystywanie wyników moich badań, dzielenie się wnioskami i doświadczeniami podczas prowadzonych zajęć. Jako nauczyciel akademicki i matka czworga dzieci (obecnie trójki studentów) wiem jak ważne jest wskazywanie młodym ludziom celów życiowych i zawodowych oraz wpieranie w ich realizacji. W całym okresie pracy dydaktycznej przygotowałam **autorskie programy** wykładów i ćwiczeń z **11 przedmiotów**. Prowadziłam wykłady i ćwiczenia z takich przedmiotów jak mikroekonomia, makroekonomia, ekonomia, polityka społeczno-gospodarcza na poszczególnych kierunkach prowadzonych przez Wydział Inżynierii Zarządzania na studiach pierwszego i drugiego stopnia. Na Wydziale Mechanicznym Politechniki Białostockiej od wielu lat prowadzę przedmiot **Ekonomia dla Inżynierów**, a na Wydziale Elektrycznym **wykład z ekonomii dla doktorantów** tego Wydziału. Prowadziłam także seminarium dyplomowe oraz byłam **promotorem blisko 100 prac dyplomowych (29 prac magisterskich i 68 prac licencjackich)** z zakresu **ekonomii** i zarządzania. Zrecenzowałam także 87 prac dyplomowych - 26 prac magisterskich i 61 prac licencjackich.

6. Wskaźniki dokonań naukowych – uwagi podsumowujące

Według informacji z systemu bibliotecznego Biblioteki Głównej Politechniki Białostockiej, która przyznawanie punktów za dorobek naukowy ewidencjonuje zgodnie z wytycznymi MNIŚW, obowiązującymi za roku ukazywania się publikacji, liczba uzyskanych przeze mnie punktów na dzień 31.12.2018 r. wynosi 240,5.

Tabela 6. Syntetyczne zestawienie dorobku naukowego

Wyszczególnienie	Liczba
Przed uzyskaniem stopnia doktora	
Publikacje naukowe ogółem	7
Wygłoszenie referatów na tematycznych konferencjach międzynarodowych	1
Wygłoszenie referatów na tematycznych konferencjach krajowych	2
Aktywny udział w konferencjach naukowych (bez wygłoszenia referatów)	3
Staża naukowe krajowe	1
Współautorstwo ekspertyz, raportów dla podmiotów społeczno-gospodarczych	1
Po uzyskaniu stopnia doktora	
Publikacje naukowe ogółem	29
Liczba punktów według kalkulacji punktowej oceny dorobku naukowego prowadzonej przez Bibliotekę Główną Politechniki Białostockiej, która jest zgodna z wytycznymi Ministerstwa Nauki	240,5

i Szkolnictwa Wyższego (według oceny parametrycznej obowiązującej w danym roku)	
Publikacje w wydawnictwach konferencyjnych indeksowanych przez <i>Thomson Reuters® Web of Science®</i>	3
Monografie	2
- autorskie	1
- współautorskie	1
Publikacje w czasopiśmie zagranicznych	
- autorskie	3
- współautorskie	3
Publikacje w czasopiśmie krajowych z listy MNiSW	9
- autorskie	8
- współautorskie	1
Rozdziały w monografiach	
- autorskie	8
Publikacje w materiałach konferencji zagranicznych (wstępne wersje artykułów lub rozszerzone streszczenia)	6
Liczba cytowań publikacji według bazy <i>Google Scholar</i>	24
Indeks Hirscha opublikowanych publikacji według bazy <i>Google Scholar</i>	2
Udział jako wykonawca w projektach międzynarodowych	3
Udział w projektach krajowych, w tym:	4
- uczelnianych (prace własne i statutowe)	
Wygłoszenie referatów na tematycznych konferencjach międzynarodowych	3
Wygłoszenie referatów na tematycznych konferencjach krajowych	10
Członkostwo w krajowych organizacjach oraz towarzystwach naukowych	4

Źródło: opracowanie własne

Podsumowując autoreferat, chciałabym podkreślić, że dla mojego rozwoju naukowego ważne były też seminaria i warsztaty organizowane na Wydziale Inżynierii Zarządzania PB, w których uczestniczyłam. Brałam też aktywny udział w seminariach organizowanych przez Zakład Ekonomii Menedżerskiej, referując systematycznie wyniki swoich badań. Istotna też była uważna lektura wielu publikacji polskich i zagranicznych autorów dotycząca interesującej mnie problematyki. Zawsze też doceniałam wszystkie celne uwagi recenzentów moich publikacji, czy też głosy w dyskusji podczas wystąpień z referatami. Z pokorą odnoszę się do głosów krytycznych, z wdzięcznością do rad i wskazówek, tych którzy chcieli mnie wesprzeć w mojej pracy naukowej.

Krzysztof Zimnik